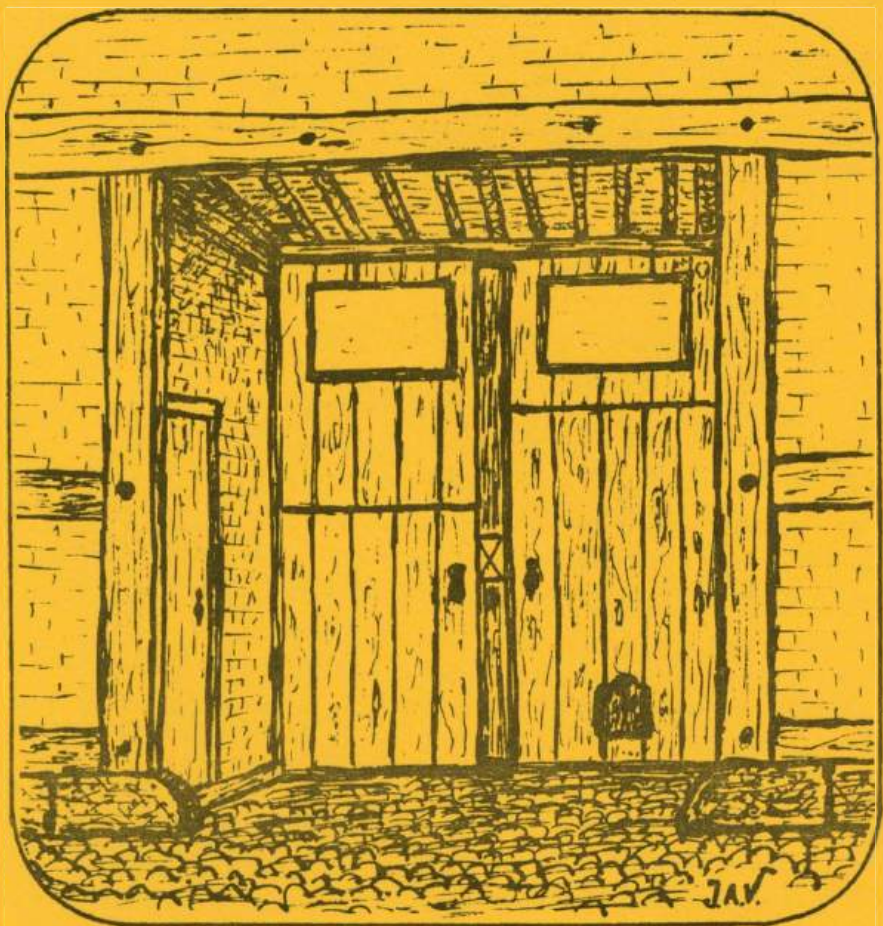

't ONDERSCHOER

heemkunde denekamp

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal vóór de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. deze toegang was voorzien van de dubbele "niendeurn", welke aaneensloten tegen de uitneembare middenstijl: " 'n stiepel". De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis: daarin bleef immers eens het "braotspit" steken, dat een "Huam" of "Hunewiefke" een brutale boerenknecht nagooide.

Als " 'n stiepel" verwijderd was konden de volgeladen oogtwagens er doorrijden tot onder " 't slop".

In het stiepelgat sloot "de Lappe" uit het Aamsveen het "blauwe dämpke" dat de "zwarte dood" veroorzaakte.

In Ootmarsum trekt men bij het "vlöggele un'n stiepel".

Door het "hoondegat" van de niendeur kon de hofhond "Stiep" of "Pollo" ook 's-nachts een onijs houden op het erf achter het huis. Verder kon de boer veilig uitkijken "omwer 'n ondersten niendeur".

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als beryplaats voor het dagelijkse gerief, zoals " 'n riesbessem", " 'n zicht", " 'n strikhuakn", " 'n ploogstraampn" en de "peerdezelns".

Menig boerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben "an zien wich" wat dan vaak weer leidde tot een "brulfte" en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtpunt en het bood plaats voor menselijke contacten.

Daarom dit onderschoer als symbool van het streven van

HEEMKUNDE DENEKAMP.

Officiëel driemaandelijks
contactorgaan van
HEEMKUNDE DENEKAMP

1e jaargang 1979 nummer 1

Het blad wordt gratis toegezonden aan de leden.
Een afzonderlijk abonnement kost f 10,-- per jaar, exclusief verzendkosten. Losse nummers kosten f 3,50.

Oplage: 200 stuks.
Vormgeving: H. Boink.
Ontwerp omslag: J.A.Veldhuis.

Kopy voor dit blad kunt u inleveren bij de redactie tot een maand voor het einde van elk kwartaal.

Overname van de inhoud van dit blad slechts na toestemming van de redactie.

R e d a c t i e

H. Boink, Diepengoor 16, Denekamp. Telefoon (05413)2261.

J.A. den Ouden, Clematisstraat 23, Denekamp. Telefoon (05413) 2800.

HEEMKUNDE DENEKAMP

B e s t u u r

J.H. Borgman, voorzitter;
H. Boink, secretaris;
W.A.J. Nijhuis, penningmeester;
H.A. Booijsink, G.L.B. Broekhuis, C.C.M. Hamers, S.M. Heerink-Reerink en S. Wynia, leden.

s e c r e t a r i a a t

Diepengoor 16, Denekamp.
Telefoon (05413)2261.

b a n k

ABN-bank te Denekamp; rekeningnummer 59.57.16.547 ten name van de penningmeester.

l i d m a a t s c h a p

Tot 16 jaar f 5,-- , daarboven f 10,-- per jaar.

pag.

1. 'n Woord van te vuurtn

5. Welkom

7. Belangrijke berichten

9. Stabat Mater

21. Poaskestaken in Ochtrup

25. Heden is de grootste dag

27. Nieuwe kijk op oude Hunenborg

31. Loopn Leern

33. Verkenning rond klooster Frenswegen

41. Gespook in de Eendenkooi

47. Vuursteen

53. Maart

55. De Stoomtram (3)

59. Geschreven voor toen.....be-
waard voor later

Die winter is vergangen
Ic sie des meys vertuyt
Ic sie die looverkens hangen,
Die bloemen spruyten int cruyt.
In gheenen groenen dale
Daer ist genoegelijc zijn,
Daer singet die nachtegale
Ende so menich vogelkijn.

Een tijdje geleden trof me een aardig poëtisch stukje proza van Cato Elderink. Het staat te lezen in haar boek "Oet et laand van aleer" en gaat als volgt.

"Op nen mooien morgen in Mei buurt mooder 'n jong oet de weege en zet em luk nôt zik daal. Meer kiek, hee wo'dt now ne kracht gewaar in de aarme en beene, dee geerne zik weeren wil. Op alle veer krop hee door-um, et valheidken dekt em et heufd, dapper et lecht tegemout en op 'n durenzul zut hee de groote wêld. Woo woondert em al dat lecht, dee beume, dee bleuiende moat en doorboaven den hemmel zoo hoog. Zoo zit hee nen heelen zet stil, 'nen kleinen "kiek in de Wêld", de blauwe eugkes wied los. An 't leste wo'dt et em bang; hee zag joo nog aandernig as 't greun soaien weegengedien. 'n Motjoanken(zuur gezicht) trekt hee, zien moer mag dat van eer jeunken nig zeen, gaw nêmp ze em op eeren schoot, ze licht em too en ze zeenk, noadat zee et zingen versteet: "Heia,kapeia, sloa heunderkes dood,

Kok ze in 't pôtken, dan ètt' ze gin brood".

Het lezen hiervan doet je iets. Je ziet er bepaalde dingen in. Op zo'n moment is licht de neiging aanwezig zelf ook de pen te pakken en uit het geheugen -ook van anderen- puttend ervaringen en belevenissen op te schrijven. Gelukkig had mijn geest op dat ogenblik nog wel zoveel bezinning om niet direkt die gedachte om te zetten in woorden en bij die woorden de daad te voegen.

Dat wil niet zeggen dat ik er niet van bewust zou zijn, dat er nog zoveel is om op te schrijven. Ik zou haast willen zeggen: integendeel! En er is nog zoveel om te doen op ons terrein. Maar dat gaat niet altijd van een leien dakje.

Als een kind pogingen onderneemt om het lopen eigen te worden, gaat dat met vallen en opstaan. Nu, zo moeten we al onze met goede bedoelingen verrichte pogingen ook zien. In dit verband herinner ik me een gedicht van Lucie Rakers over "lopen leren". Ik heb gemeend u dit niet te mogen onthouden. Verderop in dit blad treft u het aan.

De groeiende interesse voor ons werkterrein noodzaakte het bestuur min of meer om de activiteiten aan te passen aan de wensen. Het afgelopen jaar is met het mededelingenblad "dorpsgeschiedenis" proefgedraaid. De belangstelling voor het blad was echter ruimer dan was voorzien. Er kan gesteld worden dat hiermee ondersteuning wordt geboden aan hen die zich in hun vrije tijd met zaken als plaatselijke en regionale geschiedenis en met volks- en dialectkunde bezighouden. Hieruit mag dan ook geconcludeerd worden, dat de proef als geslaagd kan worden beschouwd.

Ondertussen was er enige bezinning op gang gekomen, omtrent de wijze, waarop dit blad voortgezet zou moeten worden. Welnu, een eerste vereiste voor zo'n blad is toch wel een bepaalde herkenning. Dit kan tot uitdrukking worden gebracht door een veelzeggende afbeelding, door een pakkende titel of door een combinatie van beide. In ons geval hebben we gekozen voor het laatste. We hebben dit gedaan in verband met de overeenkomst die we zien tussen de functie van ons blad en dat van 'n'Underschoer'. De idee hiervoor is afkomstig van één onzer leden en wel van de heer J.A.Veldhuis uit Denekamp. Hij zorgde ook voor de verklarende tekst, zoals die elders in dit blad is weergegeven.

Hiermee is dan eigenlijk de geboorte aangekondigd van een eigen contactorgaan voor Heemkunde Denekamp. We hopen hiermee een hechtere band tussen de leden te krijgen.

In het kort wil ik nog eens belichten wat onze vereniging nu eigenlijk beoogt. De doelstelling van Heemkunde Denekamp is om een zo groot mogelijk deel van ons Denekamp vertrouwd te maken met het verleden, met de natuur en met de gebruiken en gewoontes van toen en nu. Allemaal begrippen die te maken hebben met cultuur-historie. Daarbij willen we natuurlijk graag eens "umzeen naor 't laand van weleer".

De ervaring van het afgelopen jaar is, dat een blad als dit daartoe een positieve bijdrage kan leveren. Her en der zijn reacties los geweest. Nieuwe leden hebben zich aangemeld. Het bestuur ervaart dit als erg plezierig.

Toch kan ik het niet vaak genoeg zeggen: laat dit blad ook eens bij familie en kennissen lezen. Dit brengt hen misschien ook wel op de idee om eens wat meer van hun eigen woonplaats te weten willen komen. Ieder kan zonder enige verplichting bij ons inlichtingen vragen. En mocht men hierdoor geïnteresseerd raken voor ons werk, dan zou het mooi zijn deze mensen tot de ledenkring van onze vereniging te mogen rekenen.

De financiële kant van de zaak zal dat toch niet hoeven tegen te houden. Om aanmelding gemakkelijk te maken is achterin dit boekje een blad opgenomen dat u daartoe kunt invullen.

Nu weet ik wel: je hebt hier een abonnement op, je bent daar lid van en dan al die collecten nog. Maar beseft u eens de toch erg geringe bijdrage ten opzichte van hetgeen u daarvoor geboden wordt. Strikt financieel gezien is het ons natuurlijk niet mogelijk dit blad op deze wijze te realiseren. Dankzij subsidies en al een redelijk ledenaantal kunnen de eindjes - zij het met veel rekken - aan elkaar worden geknoopt. Hierbij wil ik opmerken dat de medewerkers aan dit blad zich vrijwillig en geheel kosteloos inzetten om het te verwezenlijken. Daarom ook is het heel goed mogelijk dat hier en daar met name aan de druktechnische kwaliteit van het blad wel het een en ander verbeterd zou kunnen worden.

Dit moet u dan maar voor lief nemen. We zijn tenslotte maar amateurs. Als het ledenaantal toeneemt zal hieraan een eind tegemoet gekomen kunnen worden. Dus.....!

Onnodig eigenlijk nog om te zeggen dat de medewerkers aan dit blad bij hun werk zoveel mogelijk streven naar juistheid, volledigheid en nauwkeurigheid in het weergeven van feiten, voorvallen en gebeurtenissen. Daarom ook vinden we een welwillende en opbouwende kritiek op ons werk terecht en stellen adviezen zelfs bijzonder op prijs.

Wat was het anders een winter, niet? Met Kerstmis zaten we ons enigszins verwittend af te vragen, waarom we niet eens een witte Kerst hadden. Dat was toch zo romantisch! Je had nog maar amper tijd om je woorden te overwegen of het werd menens en niet zo zuinig ook. En stond niet-nu erg laconiek lijkend- in het voorwoord van Dorpsgeschiedenis nummer 4/1978, dat ons land voor wat betreft het klimaat niet was berekend op wintersport.....? In "Oonze Volk" schrijft Hendrik van 'n Scheenken "Dee oalerwetske weenters, hêj rechtevoort nig meer, wat was 't mangs gloepn's koald, in tied'n van aleer!"

"Een ouderwetse winter", hoorde je aanvankelijk inderdaad overal zeggen. "Dat hebben we in geen tijden meer gehad". Aanvankelijk meenden we gauw even het fototoestel te moeten pakken om het besneeuwde landschap op de gevoelige plaat vast te leggen voor het te laat was. Maar we werden echt met de neus op de feiten gedrukt. Het hield maar aan, steeds opnieuw lag er 's-morgens een verrassing te wachten: nog meer sneeuw. In het landschap werd alles letterlijk egaal. Dat hadden we nou met het uitspreken van de hoop op een witte Kerst ook weer niet bedoeld. We vonden het gewoon romantisch, die sneeuw, we moesten er natuurlijk geen hinder van hebben, want dat zijn we niet meer gewend.

Maar de natuur kunnen we -gelukkig- niet regelen. En dat was nu voor menigeen naar. De sneeuw bleef maar liggen. Voor veel mensen "dee al 'n luk naor de weenterdage van het leavn hên-op gaot", zal dit zeker wel remmend hebben gewerkt op al hun voornemens. Zij en andere hulpbehoevende mensen hadden er immers het meeste onder te lijden. En ook de boeren of de agrariërs, zoals men zich tegenwoordig laat noemen. En dan leek het even of het wilde gaan dooien. Maar, nee hoor. We werden mooi om de weer-tuin geleid. Er diende zich wederom sneeuw aan. Gepaard met flinke stormwinden ontstonden in ons overigens toch vrij vlakke landschap sneeuwhoppen van soms wel enkele meters hoog. Wegen raakten onherkenbaar. Je moest werkelijk "met de schotvoôr 't hoës opzeukn". De sneeuwruimploeg van de gemeente was dag en nacht in touw om orde op zaken te stellen. Vanaf deze plaats ook hulde aan deze stoere doordouwers, want dat waren ze letterlijk.

Had men aanvankelijk gedacht de strijd met erg -zonder meer te- veel zout aan te kunnen. Spoedig bleek dat Koning Winter echt regeerde en dat alle zout de strijd ertegen niet meer aan kon. Misschien was dit wel bedoeld als een soort leer, om niet teveel van dit voor het milieu erg slechte hulpmiddel gebruik te maken.

De heuse sneeuwploeg moest eraan te pas komen. Het ging er met modern materiëel weer ouderwets aan toe. Helemaal van het dorp Denekamp naar het uiterste puntje van Breklenkamp. Vrijwel alle wegen werden in korte tijd bereikbaar gemaakt. Soms moest men door wel tot bijna twee meter hoog opgewaaid sneeuwhoppen. Ook was het wel eens onbegonnen werk met die voortijlende wind. Een uur later was de weg dan al weer dichtgewaaid.

Zo'n lange winter heeft toch ook nog wel positieve kanten. Je bent weer eens wat meer op je huis en je gezin aangewezen! Misschien ook ben je eens gaan "langlaufen". Het t.v.-kijken zal hier en daar zelfs plaatsgemaakt hebben voor andere vormen van ontspanning. Het is toch immers zoals Schönfeld Wichers schrijft "As mooie kuieraovonde het wier wint van het gloepn op de loerkaste, dan kriegt oonze zeeln ôk nog wat van 'n oavnd met".

Maar we zullen maar zeggen: het moet eerst slechter worden, voordat het beter wordt.

De eerste narcissen waren ondanks de lichte vorst toch-enigszins de natuur tartend- te voorschijn gekomen. Ze wilden de natuur een duwtje geven. Het was alsof ze wilden zeggen: toe schiet nou eens op Koning Winter, je hebt nu lang genoeg baas gespeeld, ga nou maar eens heen...! Toen dan de sneeuw eindelijk en haast vakkundig weggesmolten was, werd het toch echt al een beetje lente.

Je ervaart het voorjaar weer eens helemaal echt, na zo'n barre winter. Vogels beginnen voorjaarsachtige geluiden rond te strooien. Dit doet bij ons mensen het bloed weer wat sneller stromen. We moeten toegeven dat beter aan deze tijden is te wennen, dan aan een winter, als de afgelopen, met zijn voor ons welhaast Syberisch lijkende grillen. Maar als je dan weer leest hoe erg het vijftig jaar geleden was, dan moeten we nog dankbaar zijn, dat het niet zo gegaan is.

Ondertussen zal menig natuurliefhebber zich afgevraagd hebben hoe het met de planten, bomen, dieren en insecten gedurende deze lange winterperiode zou gaan. Maar dan blijkt dat het herstellingsvermogen van de natuur soms ongekend hoog is. De mollen hebben al overduidelijk laten zien, dat ze er nog wel degelijk zijn. Wormen zijn ook langzaamaan van uit hun vaak diepe rustplaats in de bodem naar boven gekomen. De crocussen laten zich zien. Boompjes die onderaan de stam rondom door konijnen van hun manteltje zijn ontdaan, hebben helaas niet veel overlevings- en herstelkansen. Of de kleurrijke brem zich volledig herstelt is nog maar de vraag. De strenge winter van 1962/1963 heeft geleerd dat dit niet probleemloos verliep. Het heeft jaren geduurd voor we weer van de fraaie bloemenpracht in het landschap konden genieten.

Over een paar weken hebben we weer Pasen. Voor Denekamp met zijn al eeuwenoude Paasstaakslepen is dit steeds weer een bijzonder feest. Bij het snuffelen in oude boeken kwam ik een mooi in Twents dialect geschreven gedicht tegen over onze paasgebruiken. Het is van de hand van Th. Looman. Op bladzijde van dit blad treft u het aan. Ook elders in onze omgeving beleeft men ieder op zijn eigen wijze- dit gebeuren. We hebben getracht ook hierover iets in dit blad te verhalen en hebben daartoe ons licht eens opgestoken in Ochtrup. Ook daarover verhalen we in dit blad.

Zoi Hiermee kan het dit keer wel weer. Graag wens ik allen veel plezier met het lezen. En denk eraan: hoe meer leden des te beter we de uitvoering van dit blad kunnen verzorgen. We hopen hiermee al die mensen tezamen te brengen, die belangstelling koesteren voor onze doelstelling.

Daarom: "doarpers en vrömdn" zegt het voort, wordt lid van Heemkunde Denekamp.

Denekamp, 18 maart 1979.

Namens de redactie,

H.Boink.

WELKOM

Bij gelegenheid van het verschijnen van het eerste nummer van het contact-orgaan van onze Heemkundegroep wil ik daar graag een welkomstwoord aan wijden.

Uit de Werkgroep Dorpsgeschiedenis is vorig jaar het initiatief voortgekomen om voor de leden een paar keer per jaar een "soort contactbericht" te laten uitkomen. Welnu, dat idee is bijzonder goed aangeslagen. Niet alleen de leden van de Werkgroep Dorpsgeschiedenis, maar vrijwel alle leden van Heemkunde Denekamp en zelfs veel niet-leden en mensen van buiten Denekamp toonden erg veel belangstelling voor het nieuwe boekwerkje. De interessante en gevariëerde inhoud was daarvan uiteraard de oorzaak. Zij die daarvoor zorgden, zeg ik graag heel veel dank!

Het bestuur was uiteraard aanstonds akkoord met het voorstel om het contactbericht te laten uitgroeien tot een periodiek verschijnend contact-orgaan voor geheel Heemkunde Denekamp.

Wat gaat het nu worden? Als deze vraag te beantwoorden zou zijn, dan was de nieuwe start wellicht niet bijzonder interessant. Zeker zal het orgaan ruimte bieden voor informatie omtrent het wel en wee van de hele heemkundegroep. Maar het ongewisse schuilt in de diepgang die de enthousiaste heemkunde-vriend er aan zal willen geven met artikelen en bijdragen vanuit de verschillende werkgroepen die Heemkunde Denekamp rijk is. Dat is tegelijk een goede basis voor de hoop en de verwachting dat het orgaan een veelzijdigheid aan onderwerpen zal gaan bevatten. Ieder die daarvoor thans reeds medewerking heeft toegezegd: bij voorbaat hartelijk dank!

't Onderschoer. Wat vindt u van de naam? Och, het zal voor de een herinneringen oproepen aan vroeger, terwijl het voor een ander misschien nog een plek van alledag is. Een vertrouwde plek, dat wel, voor iedereen. Vanuit die achtergrond is de naam gekozen en met die intentie zeg ik graag tot ons nieuwe blad: welkom, we zijn blij dat je er bent, het ga je goed, evenals ieder die je zal lezen!

J.H.Borgman, voorzitter.

"Wanderung durchs Leben". Dit schilderij is vervaardigd door Schotsman uit Emlichheim en is in 1823 geschonken aan Jan Lucas Satink.

Belangrijke berichten

JAARBOEK BENTHEIM 1979

In de serie "Das Bentheimer Land" is eind 1978 het jaarboek 1979 van de "Heimatverein der Grafschaft Bentheim" verschenen.

De in totaal 272 pagina's bieden de lezer veel plezier. Er is voor elk wat wils te lezen.

Zo staat er naast het voorwoord van voorzitter dr. Hermann Heddendorp, die tevens de eindredactie van het jaarboek heeft verzorgd, het volgende gedicht van Karl Sauvagerd. Het is erg toepasselijk op onze hedendaagse tijd. Leest u maar mee.

Klage nich!

*Klage nich üm slechte tiden,
bes du noch dien daagsche bråd!
Wuvöl löö möt't hunger lieden
rechtefoort, - en grote nâd!*

*Klage nich! As du gesund bis,
dat is meer as gäild en good;
dat is garnich to betalen,
doorüm hol men guden mood!*

*En bes du mäl grund to klagen:
klage nich, men däink dooran:
door is noch nen God, den altied,
ok in't swoorste, helpen kan!*

In het voorwoord lezen we voorts dat Nordhorn - de nabuurgemeente van Denekamp - dit jaar het 600 jaar stad-zijn herdenkt.

Het boek is zo opgezet dat er aan vele thema's aandacht is geschonken, waarbij tevens het strikt wetenschappelijke niet achterwege is gebleven.

Daarbij is zeker niet vergeten over hun landsgrenzen te kijken. Dat bewijst onder meer wel het volgende

artikel: "Gildehaus und Losser, geologisch und freundschaftlich fest verbunden". Het is van de hand van amateur-geoloog W.F. Andersen uit Losser. De man "achter" de Staring Groeve.

Tenslotte staat op pagina 107 een aardige afbeelding welke een wandeling door het leven voor moet stellen. Het is een schilderstuk van de hand van A.Schotsman uit Emlichheim. Deze foto, welke we u niet wilden onthouden, treft u niernaast aan.

EXPOSITIE IN HUIZE KEIZER

Op woensdag 11 april aanstaande wordt in Huize Keizer de tentoonstelling "Pronk van vrouw- en kinderhand" geopend.

De collectie omvat voornamelijk merklappen en mutsen afkomstig uit verschillende plaatsen van ons land en zelfs uit Duitsland, Engeland en Frankrijk. Ook is te bewonderen hoe vroeger met baby's werd gepronkt. Het geheel omringd door kleine pronkjuwelen geeft de bezoeker een nostalgisch beeld van vroegere tijden.

De expositie duurt tot en met 5 augustus 1979 en is te bezichtigen elke dag van 9.00-12.00 uur en van 14.00-16.00 uur. Gesloten : eerste Paasdag, eerste Pinksterdag en zondagsmorgens.

De toegang is gratis.

TENTOONSTELLING IN NATURA DOCET

In het museum Natura Docet loopt sinds 1 maart een tentoonstelling waarin kunst, natuur en cultuur vertegenwoordigd zijn.

De expositie heeft als titel meegekregen: "Tussen hemel en aarde. Vogels, sagen en legenden".

De kunst wordt vertegenwoordigd door de prachtige minitieus uitgevoerde aquarellen van Theo Schildkamp die zo'n anderhalf jaar aan de hand van de collectie in het museum tekende en schilderde.

In de tentoonstelling zelf zijn vogels haast vanzelfsprekend het middelpunt, maar dan op een ietwat ongebruikelijke manier.

Geen verdeling in zangvogels, stootvogels, watervogels enz., maar in geluksvogels, liefdevogels en weervoorspellers.

De tentoonstelling duurt tot 30 april 1979.

Het museum is dagelijks geopend van 10.00-17.00 uur.

STABAT MATER

de sequentie "Stabat Mater" en enkele
proza-vertalingen daarvan in het
oost-Overijssels van de vijftiende eeuw

Pro peccatis suae gentis.....

De grootste misdienaar liep voorop en droeg het forse kruis, de ogen braaf neergeslagen. Drie kleine collega's achter hem keken bedeesd- onschuldig of ondeugend (dat lag aan hun staat van dienst) naar het vroom-ogende kerkvolk. De kapelaan met een bonnet op het devoot gebogen hoofd en een klein opengeslagen boekje tegen de borst gedrukt, sloot de rij.

"...Vidit Jesum in tormentis, et flagellis subditum." De kleine stoet was nu achter in de kerk gekomen, waar Jezus werd geselsd. De vaste bevolking die hier tegen muren en pilaren huisde, schoof onwennig wat opzij en zocht een plaatsje om te knielen. Dat laatste gebeurde gewoonlijk nogal moeizaam en zonder zichtbare routine, wat trouwens op mij altijd weer een erg overtuigende indruk maakte. Na de gebeden klonk weer de volgende strofe. En op de zwaarmoedige maat van het droeve lied schuifelde de kleine stoet weer verder. Voor menigeen zijn het beelden waarmee hij vanaf zijn jongste jaren vertrouwd is.

Wat is nu de oorsprong van dit lied over de bedroefde moeder, die er getuige van moet zijn hoe haar zoon op de executieplaats van Jeruzalem op barbaarse wijze wordt terechtgesteld?

Als we de vier evangeliën raadplegen, stuiten we op een aantal frappante ongerijmdheden. De evangelisten Mattheus en Marcus stemmen in het verslag van de kruisiging en het sterven opvallend overeen, zowel in hoofdzaken en details als in de volgorde van de gebeurtenissen die ze vermelden. Als leek zou men kunnen vermoeden, dat beiden zich baseren op eenzelfde ooggetuige-verslag.

Mattheus(27:55-56) weet te melden: "Vele vrouwen, die Jezus van Galilea af waren gevolgd om Hem te dienen, stonden daar van verre toe te zien; onder anderen Maria Magdalena, Maria de moeder van Jacobus en Josef, en de moeder van de zonen van Zebedeus." Uit deze regels alleen wordt trouwens niet definitief duidelijk of er nu twee of drie vrouwen worden vermeld. Maar hoe dan ook: de moeder van Christus wordt niet genoemd.

Bij Marcus staat: "Ook enige vrouwen stonden van van verre te zien; onder anderen Maria Magdalena, Maria de moeder van Jacobus den Jongere en van Josef, en Salome; ze waren Hem gevolgd, toen Hij in Galilea was, om Hem te dienen...."

In de passages betreffende de kruisiging en dood van Christus spreekt Lucas twee keer over vrouwen (23:27 en verder): "Een grote volksmenigte volgde Hem, ook een menigte vrouwen, die zich op de borst sloegen en over Hem weenden."

Ze worden door Jezus nogal bars terechtgewezen. En als na de kruisdood, de zonsverduistering en de aardtschok het publiek verbijsterd is heengegaan, heet het (23:49): "Maar al Zijn bekenden, met de vrouwen, die Hem van Galilea af waren gevolgd, stonden van verre toe te zien."

Bij al deze, soms erg plastische-getuigenissen is er geen woord over de moeder van het slachtoffer. En dat geeft toch wel te denken bij liefst drie auteurs, die zoveel oog blijken te hebben voor allerlei tragische en dramatische details.

Het getuigenis van Johannes daarentegen is zeer gedecideerd (19:25-27): "Bij het kruis van Jezus stonden Zijn moeder, de zuster Zijner moeder, Maria van Klopas en Maria Magdalena. Jezus zag Zijn moeder staan, en naast haar de leerling die Hij het meest beminde. En Hij sprak tot Zijn moeder:..." De hier genoemde, anonieme leerling is, zoals bekend, Johannes zelf, die er uit bescheidenheid maar van afziet zichzelf met "ik" teannonceren.

Het is echter juist zijn eigen aanwezigheid die elke twijfel aan zijn getuigenis uitsluit: wat hier vermeld wordt is een zaak van grote dramatische waarde, die niet ontsproten kan zijn aan een slecht geheugen van een oud man of aan gebrekkige informatie uit de tweede hand.

Dit is de eerste en voornaamste bron van het Stabat Mater. Een tweede tekst, waarop deze sequentie steunt, is eerder van emotioneel dan van historisch belang. We treffen deze aan in het Lucas-evangelie (2:35), waar de oude Simeon in de tempel Maria en Josef met hun kind ontmoet bij gelegenheid van het Joodse reinigingsritueel. Hij voorziet de grote betekenis die dit kind voor Israël zal hebben en richt zich dan tot Maria: "... en een zwaard zal ook uw eigen ziel doorboren." Dit dreigende toekomstbeeld wordt door de evangelist niet nader geïnterpreteerd of toegelicht. En als deze profetie inderdaad verwijst naar de kruisiging van haar zoon, dan is het toch wel merkwaardig dat de evangelist in alle talen over Maria zwijgt, wanneer hij de gebeurtenissen op Calvarië zo gedetailleerd protocollleert.

Maar van de vroegste tijden af hebben christenen deze woorden van Simeon zonder aarzeling in verband gebracht met Christus' lijden en sterven. Vanaf de vierde eeuw komt in talloze commentaren op deze schriftgedeelten, of in hymnen het beeld van de wenende moeder telkens weer voor. En naarmate de eeuwen verstrijken, lijken beelden en woordkeus in de liederen en gedichten zich steeds meer te verdichten en gelijkvormiger te worden, totdat tenslotte in de dertiende eeuw het Stabat Mater moet zijn geschreven, zoals wij het nu min of meer nog kennen.

"Min of meer", want de oorspronkelijke tekst is niet bewaard gebleven. Na zorgvuldige vergelijking van vele Middeleeuwse versies die men heeft teruggevonden, heeft de Duitse onderzoeker C. Blume getracht de oorspronkelijke tekst van het "Stabat Mater" te reconstrueren.

1. Stabat mater dolorosa
Iuxta crucem lacrimosa,
Dum pendebat filius;
Cuius animam gementem,
Contristantem et dolentem
Pertransiuit gladius.
2. O quam tristis et afflicta
Fuit illa benedicta
Mater unigeniti!
Quae maerebat et dolebat
Et tremebat, cum videbat
Nati poenas incliti.
3. Quid est homo, qui non fleret,
Matrem Christi si videret
in tanto supplicio?
Quis non posset contristari,
Piam matrem contemplari
Dolentem cum filio?
4. Pro peccatis suae gentis
Iesum vidit in tormentis
Et flagellis subditum.
Vidit suum dulcem natum
Morientem, desolatum,
Cum emisit spiritum.
5. Eia, mater, fons amoris,
Me sentire vim doloris
Fac, ut tecum lugeam;
Fac, ut ardeat cor meum
In amando Christum Deum,
Ut sibi complaceam.
6. Sancta mater, illud agas,
Crucifigi fige plagas
Cordi meo valide;
Tui nati vulnerati,
Iam dignati pro me pati
Poenas mecum divide.
7. Fac me vere tecum flere,
Crucifixo condolere,
Donec ego vixero.
Iuxta crucem tecum stare,
Te libenter sociare
In planctu desidero.
8. Virgo virginum praeclara,
Mihi iam non sis amara,
Fac me tecum plangere,
Fac ut portem Christi mortem,
Passionis eius sortem,
et plagas recolere.
9. Fac me plagis vulnerarie,
Cruce hac inebriari
Ob amorem filii;
Inflammatum et accensus
Per te, virgo, sum defensum
In die iudicii.
10. Fac me cruce custodiri,
Morte Christi praemuniri,
Confoveri gratia.
Quando corpus morietur,
Fac, ut animae donetur
Paradisi gloria.

Een oppervlakkige vergelijking met de nu gangbare Latijnse teksten leert dat er nogal wat detailverschillen zijn met dit "origineel", maar dat de zin van de tekst in feite onaantast blijft.

Het loont overigens de moeite, ook al is men het Latijn niet machtig, even stil te staan bij enkele uiterlijke kwaliteiten van dit prachtige lied. Om met het minst belangrijke te beginnen: hoewel het rijmschema van het Stabat Mater sterke overeenkomst vertoont met die van sequenties als "Lauda, Sion.." en "Veni, Sancte Spiritus"(aab), stellen we toch vast dat de rijmstructuur zich niet over drie, maar over zes verzen uitstrekt: aabccb/ddeffe/enzovoort. Hierdoor ontstaan in feite strofen van zes versregels: een gecompliceerde vorm die allerm minst gebruikelijk was in die dagen!

En dan is er de opvallende klankrijkdom. Het lied zet in met een statig slepend rijm, bestaande uit volle, contrasterende klanken: dolorosa.....lacrimosa. Het is niet het enige. In enkele strofen is er treffend binnenrijm, die het metrum accentueert en de suggestie van hechtheid en kracht wekt: "Quae maerEBAT et doleBAT / et traemEBAT, cum vidEBAT"(tweede strofe). In dit voorbeeld neigt het rijm naar overdaad, maar de vrome dichter past deze kunstgreep, hoewel met regelmaat (de strofen 2,4?, 6 en 8), toch ook met wijze zelfbeperking toe.

Dan is er de rustig voortstappende maat: acht lettergrepen in elke versregel, waarvan er vier beklemtoond zijn. Elk derde vers heeft een lettergreep minder, hetgeen correspondeert met de rijmvorm van het lied. En op dit metrum dan is deze prachtige tekst geschreven, volkomen natuurlijk en nergens een woord dat met geweld in de maat wordt geperst. Elk woord kan zijn natuurlijke klemtonen handhaven en hoeft nooit verwrongen te worden uitgesproken of anderszins verminkt te worden, terwille van maat of melodie.(Kom daar eens om bij het verkrampte en vaak wezenloze gerijmel in zo menig liturgische zangbundel van onze dagen. Nota bene nog wel bedoeld om de oude Gregoriaanse zang te doen vergeten.)

Misschien wordt de natuurlijke, ontspannen zeggingswijze van het Stabat Mater nog het best geaccentueerd, als we haar vergelijken met een andere sequentie, namelijk die van Pinksteren:

(Qius est homo, qui non fleret,)	Veni, Sancte Spiritus
(Matrem Christi si videret)	et emitte coelitus
(In tanto supplicio?)	lucis tuae radium.

De indruk van stugheid bij dit laatste voorbeeld zal ongetwijfeld versterkt worden door de harde klemtonen op de slotlettergreep van elke regel.

Intussen is de dichter onbekend gebleven, zoals gebruikelijk bij werken uit de Middeleeuwen. Wel zijn er allerlei veronderstellingen geuit omtrent het auteurschap, zelfs namen van pausen zijn daarbij gevallen. Maar over één ding bestaat nauwelijks verschil van mening: het is een Franciscaner minderbroeder geweest, die dit lied voor eigen gebruik

heeft geschreven. Het ademt "de geest van Franciscus" zegt pater Maximilianus, zelf Franciscaan; het is "warm en meeslepend door de liefde van Franciscus, die er uit spreekt."(* pag. 15).

Hoewel we het Stabat Mater uit de liturgie hebben leren kennen, werd het niet in eerste aanleg voor de eredienst geschreven. "Het gedicht werd niet gemaakt als een sequentie voor de openbare eredienst, maar als een ritmisch gebed voor eigen devotie.(...)Vandaar het zeer persoonlijke karakter, die uitsluitende afstemming van het eigen IK van de mediterende ziel in tegenstelling tot het WIJ van de liturgie."(* pag. 17).

Pas vanaf 1500 deed het lied geleidelijk aan zijn intrede in het brevier en de missaals, en dat mag naar hedendaagse waarden gemeten een enorm succes worden genoemd. Al heeft men destijds ongetwijfeld andere maatstaven aangelegd. Maar zeker is wel, dat deze kruisklacht in die tijd een enorme indruk moet hebben gemaakt. Daarvan getuigt de relatief snelle verspreiding over heel West-Europa en de vele versies, vertalingen en bewerkingen die ervan teruggevonden zijn.

Alleen al in de vele Nederlandse afschriften die tijd heeft men niet minder dan dertien verschillende vertalingen kunnen onderscheiden! Voor ons zijn daarvan vooral de twee proza-vertalingen interessant die in de vijftiende eeuw in Oost-Overijssel tot stand gekomen zijn, de eerste zelfs "in de grensstreek van Oost-Overijssel". Ze zijn in de jaren dertig van de vorige eeuw boven water gebracht door de Duitse literatuuronderzoeker J.F. Mone.

Er wordt algemeen verondersteld, dat deze twee vertalingen afkomstig zijn uit de kring van de Broeders des Gemeenen Levens of van de Congregatie van Windesheim, die beide inderdaad hun kloosters in deze contreien hadden. Indien dit dan zo is, denken we onwillekeurig aan het voormalige klooster van Albergen, met name wat de eerste vertaling betreft, en het klooster Frenswegen. Maar verder kunnen we ook niet gaan, want hier wordt zelfs veronderstellen onverantwoord...

TEKST I

(handschrift 62, Bissch.Museum Haarlem; perkament; gebeden- en ge-
tijdenboek; 15e eeuw; oostgrens Oost-Overijsel. - En ook: hs. Von
Soltan, Leipzig.)

Vanden medeliden onser leve vrouwe.gebet.

1. De moder vol rouwen stont by den
cruce vul tranen, do oer sone
daer anhenck
2. wes suchtende, drovighe unde se- door wier...ziel...
ryghe sele dat sweert des rouwen het zwaard ging
doer genck.
3. Och,wo drovich unde vul pynen
was de ghebenedide moder des een-
geboren sones;
4. De drovich was unde rouwich unde Die droevig was...toen
bevede ,do se sach de pine hoers ze zag...van haar lieve zoon
leven soens
5. Welc mensche en solde nicht,die de
screyen,de de moder cristi seghe
in so groten wemode
6. we en mochte em nicht mede be- wie zou er ook niet bedroefd
droven anseende de goddeenstighe worden
moder,so drovich voer eren sone
7. Om de sunden synes volkes sach ...in zware pijnen
se jhesum in tormenten, unde den en aan de geseling onderworpen
gheyselen ondergheworpen
8. Se sach eren sueten sone sterven
unde ungetroest,do he uitgaf
sinen gheest.
9. Eya moder,fonteyne der liefsten,
do my ghevolen de groetheyt dy-
nes rouwen,op dat ic mit di screye.
10. Ghif dat myn herte moghe bernen branden
in cristum god lief to hebben,op
dat ick em behaghe.
11. do dit,hillighe moder,anhechte bevestig aan mijn hart
mynen herten de blodighe wonden
dysn gecruesten.
12. O maria,deyle myt my de pyne die hij zich
dysn ghewonden sones,de he em
gheweerdighet heft to lyden vor
my.
13. Do my waerlike myt dy screyen un-
de myt den gecruersten medeliden
to hebben,so langhe als ic leve.
14. By den cruce mit dy to staen un- mij gewillig bij u aan te
de my willichliken dy to versel- sluiten in.....wat ik
len in screyen dat ic to male toch zo graag wil.
seer begheer.

15. O joncfrouwe, claer boven
allen joncfrouwen, en wes my
nu nicht bitter, mer ghif my dat
ic mit di screye.
16. Do my draghen den doet cristi unde doet= dood
de deel to hebben synre passien hebben in zijn lijden....
unde to ghedencken syner wonden.
17. Laet my ghewondet weerden van door zijn smart
synre sericheyt unde in dessen en door dit kruis dronken
cruce droncken to weerden om de worden door....
liefte dyns sones
18. op dat in liefsten bernende unde brandende en ontstoken
ontsteken weerde overmits di, worde door u(en) op de
hillighe joncfrouwe, in den da- dag des oordeels.....
ghe des ordels beschermet weerde
19. Ghijf my so bewaert to weerden door genade gesterkt
myt den cruce cristi unde so
ghewapent myt den dode cristi
unde myt gracen also ghesterket,
20. op dat, wanneer myn lycham sal aan mijn ziel zal worden...
sterven, mynre selen weerde ghe-
geven de glorie des paradises.
Amen

TEKST II

(hs. Von Soltau, Leipzig; perkament; midden 15e eeuw; Oost-Overijsel; gebedenboek)

1. De hillige juncfer maria moder
jhesu cristi stont by den cruce
vul bedrofnisse und trene, do
ere milde sone henc in den cruce.
2. En swert genck dor ere bedrovede,
suchtende sele unde herte.
3. O wu bedrovet unde bedrucket was was de aanbeden moeder
des enigen gheborne benedide mo- van de enig geborene
der.
4. wo bedrovet was de milde moder, de pijn van haar edele zoon
do se sach eres edelen sones
pyne.
5. We is de mensche, de nicht en die niet zou wenen, als
schrege, also he seghe de moder hij zag
Jhesu christi in sulker groter
pyne.
6. we en mach sick nicht bedroven, ziet
als hi suet de moder liden mit
eren sone.
7. Se sach Jhesum vor de sunde si- en onderworpen aan...
nes volkes in den pinen unde un-
derdan den gheselen.

8. Se sach eren soten sone ster-
ven unde sunder troest op ghe-
geven synen gheist.

9. Eya, moder enigheboren der
leve, do my vulle macht der
bedrofnisse; gif my dat ick de
pine bescreyen mote

10. in der leve jhesu cristi unde
eme behaghe.

11. Hillighe moder, gif my, dat de
levendighen plaghe Jhesu criste
sin in myn herte ghevestighet.

12. dele myt my de pine dynes ghe-
wunden sones, de sich to li-
dende vor my werdich ghemaket
hevet.

(13.) - - -

14. Gif my myt dy by den cruce to
stane unde dyn gheselle wesen in
der bedrofnisse, de ick beghere.

15. Alder (verclaerde?) juncfer maria
aller juncferen, wes my nicht
bitter; gif my, sote maria, dat
ick my mit dy bedroven mote

16. gif my, dat ic den doet Jhesu
criste mote in mynen herte dre-
ghen, unde sin starcke liden un-
de plaghe over dencken unde eeren.

17. Gif my, dat ick van den plagen
werde ghewundet unde van den blo-
de werde ghedrencket unde vor-
mides den cruce dynes sone werde
ghegheyselt.

18. milde moder, Gif my, dat ick vor-
mides dy werde ontfenget unde
in den daghe des gherichtes van
dy, milde maria, werde bescermet.

19. Gyf my, Jhesu criste, dat ick
werde behot, van dynen moder vor-
ghekomen, unde in der ghenade
werde bewaret.

20. gif, als myn licham stervet, dat
de sele werde ghegeven der pa-
radisi glorien. Amen

..haar lieve zoon..~~er~~
zonder troost de geest
geven

enige bron van liefde, laat
mij de volle last der droef-
heid meevoelen....

van de lieve...en hem

...die zich gewaardigd
heeft voor mij te lijden

allerschoonste van alle j.
wees niet boos op mij
dat ik met u bedroefd ben

door het kruis

behoed
bijgestaan

Is dit nu de taal die lang-vergeten voorouders spraken, vele generaties geleden? Het lijkt me niet dat we dit zonder meer mogen aannemen. Natuurlijk, er bestond in die tijd nog geen algemene taal zoals nu het Nederlands, en dus gebruikte ieder maar het dialect dat hij van huis-uit kende. Maar anderzijds moeten we toch ook bedenken, dat het dialect vooral (en vrijwel uitsluitend) de taal was voor de gewone, alle-daagse omgang en daardoor niet bepaald geschikt was voor minder alledaagse zaken als wetenschap, politiek en godsdienst, waarin vaak weinig concrete begrippen onder woorden moesten worden gebracht. Voor zulke zaken had het dialect geen toereikend termen-apparaat.

Het lijkt me daarom, dat ook de vertalers van het Stabat Mater herhaaldelijk aan hun eigen dialect niet voldoende hebben gehad en dus een beroep hebben moeten doen op woorden en uitdrukkingen die hun uit andere bron bekend waren.

Maar, al is dan de herkomst van de vertalingen vastgesteld, daarmee weten we nog niets omtrent de persoon van de vertalers.

Waren het wel mensen uit deze streken? Is het niet mogelijk dat ze uit het Gelderse kwamen of uit Drenthe? En hoe groot is dan de invloed van hun eigen streektaal geweest?

Hoe chauvinistisch we in Twente soms ook zijn, het valt zelfs ons niet mee in deze teksten veel schoonheid te ontdekken. Door het gebruik van proza is de vorm niet imponerend. De taal klinkt hard als schuurpapier, de zinnen lopen bokkig. Een vergelijking met het elegante Latijn van de oorspronkelijke hymne gaat eenvoudig niet op.

Op deze wijze echter is de waarde van de Overijsselse teksten ook niet te peilen. We leggen hier immers maatstaven aan van onze tijd. Weliswaar bezigde men ook in de Middeleeuwen het woord "schoonheid", maar het had toch een aanmerkelijk andere inhoud dan nu. Fraaiheid en harmonie wist men ook toen op prijs te stellen, maar schoonheid hield evenzeer verband met goede wil, vroomheid en intensiteit. Schoonheid stond

niet geheel los van kwantiteit. "Hoe meer, hoe mooier" zou je enigszins simpel kunnen zeggen. Of ook: hoe bonter, of: hoe erger etc. "Schoon" noemde men vooral datgene dat in positieve zin imponeerde.

In die zin zou ik deze beide gebeden schone geschriften willen noemen. De auteurs hebben op velerlei wijzen en bij herhaling getracht het lijden van de "hillige juncfer maria" mee te voelen en te verwoorden. Daar doet het feit, dat ze "maar" een vertaling schreven, weinig aan af.

En dan zijn er de pogingen zich te identificeren met het lijden van Christus. In onze ogen een masochistisch, bijna verbijsterend gebeuren, waarachter we al gauw een vrome, maar tamelijk risicolooze overdrijving vermoeden. Papier is immers geduldig. We moeten hierbij echter wel bedenken, dat de Middeleeuwer een eigenschap had, die in onze tijd nauwelijks voorstelbaar is: het vermogen namelijk tot diepe religieuze emotie.

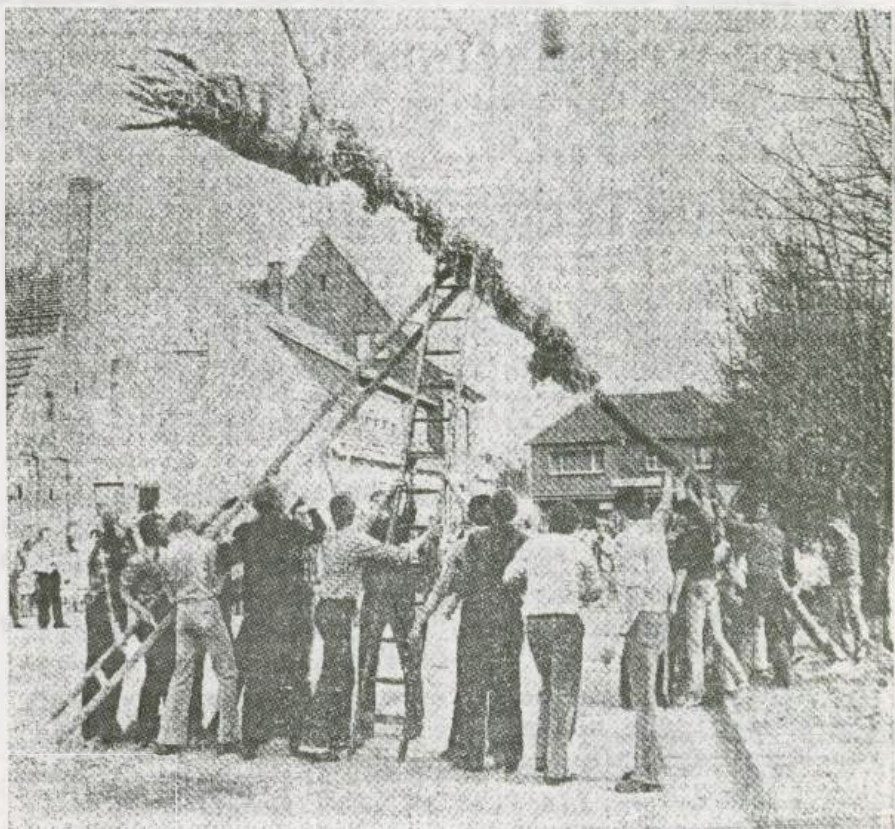
Een extase tijdens welke het belang van zijn eigen persoon totaal leek te vervagen en zijn identiteit scheen opgeheven, zodat hij inderdaad tot uitspraken kon komen als: "Gif my, dat ick van den plagen werde ghewundet unde van den blode werde ghedrencket.. -en daar volledig achter stond!

Hoe dan ook, we hebben hier twee teksten die best als historische monumenten mogen worden beschouwd van onze regionale cultuur.

Denekamp, maart 1979.

Gerhard Broekhuis.

- * P. Maximilianus O.F.M. Cap., De Middeleeuwse vertalingen van het Stabat Mater, Zwolle, 1957.

De boom met
ton op het marktplaats

POASKESTAKEN IN OCHTRUP

Zoals Denekamp zijn "paasstaakslepen" kent, zo heeft men ook elders zijn paasgebruiken. Zo ook in het Westfaalse Ochtrup. Het "Paoskestakengebrauch" leeft hier volop.

Het aardige hiervan is dat het paasgebruik daar, veel overeenkomsten vertoont met dat van ons in Denekamp.

Om hier wat meer details en achtergrond-informatie van te weten te komen, stelde ik mij in verbinding met Karl Thiemann (bonthandel-bedrijf annex winkel) die voorzitter is van de Heimat Verein Ochtrup. Thiemann is - hoe kan het eigenlijk ook anders - een verwoed voorstander van het behoud van dit al-oude paasgebruik. Hij was zo welwillend om mij een boekwerk te lenen, dat speciaal voor het paasgebruik in Ochtrup is aangelegd en is bijgehouden. Het is eigenlijk een soort dagboek, waarin Thiemann vanaf 1954 telkenjaars verslag geeft over de "Poaskestaken". Opgesierd met foto's en kranteknijsels biedt het geheel een verzorgde indruk. Ook staan hierin de handtekeningen van de mensen, die eraan hebben deelgenomen. Voorts is elke keer de financiële verantwoording van het gebeuren opgenomen.

Rector Wegener heeft het boek voorzien van een inleiding over de verschillende handelingen van de "Poaskestaken-Gebräuche". Wegener gaat hierbij tevens in op het ontstaan en de betekenis ervan. De tekst van deze inleiding - en overigens het gehele boek - is weergegeven in oud-Duits handschrift. Mej. Engbers uit Denekamp was zo welwillend dit voor mij te "vertalen" in gewoon Duits.

Het boek begint met een aanbeveling voor het behoud van de Paasgebruiken. "Dit boek wordt gebruikt, met de bedoeling om het traditionele enkel in Ochtrup bekend zijnde gebruik van "Poaskestaken", zoals het

sinds generaties in gebruik is, te behouden en aan de komende generaties onveranderd door te geven".

Uit het artikel van rector Wegener het volgende. De "Poaskestaken", het "Pascha- of Paasgebeuren" neemt, onder de overal met Pasen plaatsvindende kerkelijke en wereldlijke volksgebruiken een bijzondere plaats in, omdat het een gebruik is, dat slechts in Ochtrup voorkomt.

Hoe oud dit gebruik is, kan niet met enige nauwkeurigheid vastgesteld worden. Over de oorsprong ervan is uit zowel schriftelijke als mondelinge overlevering niets bekend.

De oorsprong zou geplaatst kunnen worden in de tijd dat men deze gebruiken bij kerkelijke hoogtijdagen als Kerstmis en Pasen invoerde om deze bijzondere dagen te verheerlijken. Dit zou dan kunnen duiden op de "Geistliche Spiele". In samenhang met de later ontstane "Fastnachtspiele", welke oorspronkelijk alleen kerkelijke gebruiken waren, en zich vermengden met de wereldlijke gebruiken, zal ook wel het "Poaskestaken"-gebruik ontstaan zijn.

En zoals met het Paasgebeuren de figuur van Judas niet weg te denken is, is deze ook in het "Ochtrupper Osternspiel", zo het officiëel heet, de enig overgebleven figuur, die vanuit het verleden de tegenwoordige tijd weer inhoud geeft. Zij het in een ietwat verbogen vorm is Judas in het Paasgebeuren van Ochtrup behouden gebleven.

Hoe gaat nu dit gebruik in zijn werk. Welnu. Op Eerste Paasdag, direkt na het diner, verzamelen zich de "Junggesellen" van het Wigbold(dorpskern) en gaan dan onder leiding van een "Altgeselle" (iemand die dat jaar waarschijnlijk gaat trouwen), die de rol van Judas is toegewezen, van huis tot huis en bij burens en goede bekenden "Gesegnete Ostern" wensen. Hierbij schudt de Judas vlijtig met een leren geldbuidel. Dit wordt de "Judasbeutel" genoemd. Door het rinkelen van de munten beweegt hij de mensen tot een geldelijke bijdrage.

Na deze rondtrek door de stad gaat het gezelschap naar een dichtsbijzijnde "Krämer". Meestal is dit de winkel van Ferdinand Schmitz. Hier wordt dan van het ingezamelde geld een korte pijp en een pakje tabak gekocht. Vandaar gaat het naar 'n nabij gelegen "Bauernhof", waar dan pijp en tabak, Judasloon genaamd, worden ingeruild voor een "Telge" (een jonge eik). Als men het met elkaar eens is over de "handel" wordt onder nauwkeurig vastgestelde ceremoniën de beste jonge eik uit een bos aangewezen en gekapt. Daarna wordt het boompje in feestelijke optocht naar de Paasweide gedragen. De paasstaak wordt dus niet, zoals in Denekamp, gesleept. De daartoe gebruikte boom is ook van beduidend kleinere afmeting. Het dragen gebeurt met behulp van een paar stokken, waarmee een soort draagbaar is gemaakt, waar de boom op komt te liggen. Tegenwoordig gaat men niet naar de Paasweide, maar naar het marktplaatsje in de stad. Hier heeft zich ondertussen een flinke menigte - zowel jong als oud - verzameld. Als men eenmaal met de eikeboom in de Paasweide is aangekomen wordt in de top van de boom "der Judas" aangebracht. Dit is een met teer bestreken en met stro gevulde houten ton. Daarna wordt de boom in een gat overeind gezet. De "Altgeselle" steekt nu met een "Feuerwis", welke bevestigd is aan een lange stok, de brand in de ton. Onder het zingen van Paasliederen laat men de ton geheel opbranden. "Das Grab ist leer, der Held erwacht". Hiermee begint de liederenreeks. Als dan de ton opgebrand is, wordt de boom weer neergehaald en dragen de "Junggesellen" de boom naar de Weinerstraat, waar ze de boom aan de meestbiedende verkopen. Dit geschiedt allemaal naar ongeschreven regels. Eerst past de "Altgeselle", die nu weer de rol van Judas heeft, onder ieders ogen meermalen de boom af om deze op te meten.

Hierna moet hij zien de boom zo duur mogelijk te verkopen. Daartoe prijst hij de kwaliteit en de lengte van de boom. Als de boom dan verkocht is, eindigt het gebeuren met een drievoudige omgang om de oude Lambertuskerk. De "Junggesellen" verzamelen zich en onder het luiden van de klokken en het zingen van Paasliederen trekken ze dan rond de kerk. Jong en oud sluit zich hierbij aan. Als dit beëindigd is gaan de "Junggesellen" naar de pastorie. Hier geeft men een deel van het ontvangen geld aan de pastoor.

De pastoor laat hiervoor missen lezen voor de overledenen van het afgelopen jaar. Ook wel voor andere weldadige doeleinden. Het resterende geld wordt daarna "unter Frohsinn und mancherlei Scherz" in de cafes verteert.

Om u een indruk te geven om welke geldsbedragen het handelt, gun ik u graag een blik in het reeds meermalen genoemde boek. Ik heb hier voor me liggen het jaar 1957. De ontvangst beliep ruim 300 Mark en was als volgt verkregen. Kniepenkamp DM.28.50, Weinerstrasse DM.85.24, Hinterstrasse/Mühlenstrasse DM.47,-, Gärtnerstrasse DM.95.88, en de Weilaudstrasse DM.44,-

Hoe het geld werd uitgegeven kunt u hierna lezen. Voor een fles Schnaps Dm.4.70, voor de pastoor Dm.20,- en voor het in dat jaar op te richten herdenkingsmonument voor de oorlogsslachtoffers eveneens DM. 20,-. De rest was voor de vertering.

In het begin van de zeventiger jaren zak het gebruik enigszins af. Dit was min of meer een gevolg van het feit dat er geen 'Junggesellen' voor handen waren. Thans bloeit deze al zeer oude traditie weer helemaal.

Denekamp, maart 1979

J.A.den Ouden.

Hee is zoa drok as de panne
op vasselaovond

„Heden is de grootste dag”

De heer Th.E.G.Looman uit Denekamp publiceerde in 1956 in het Paasnummer van het periodiek "Twënterlaand, en -leu en -spraoke" het volgende dichtsel op Pasen.

Noe de vasten noar zien èènd löp
en 't veurjoar zich löt zeen
volgt er op zun tied van boete
weer 'n feest zo noar ik meen.

En dat feest dat is oons Poaske
„Heden is de grootste dag”;
joa, dat Poaske is veur mie aait
't mooiste feest wat ik ooit zag.

Want dan vier wie ja 't-weer-opstaan
van 'n gekruzigten Leven Heer
mer wie viert dan ook de weerum
[komst
van oons mooie veurjoar weer.

Met 't vieren van oons Poasfeest
steet oons Twènte boavenan;
doar slept ze ja nog met 'n poas-
[staak
doar löp ja nog den Judasman.

Doar klinkt de slagen van de biel
dee den poaske-staken velt
mengt zich met 't geluud der vöggel
dee zich met 't veurjoar meldt.

Met völ geknap en völ gekraak
valt den boam met nen smak daal
de biel döt nog 'n moal zien werk
[weer
maakt den stam noe naa mooi kaal.

Heel völ keels en heel völ vrouwleu
trekt den boam met völ plezeer
onder 't zingen van 'n poasleed
noar zien nije plaats hen weer.

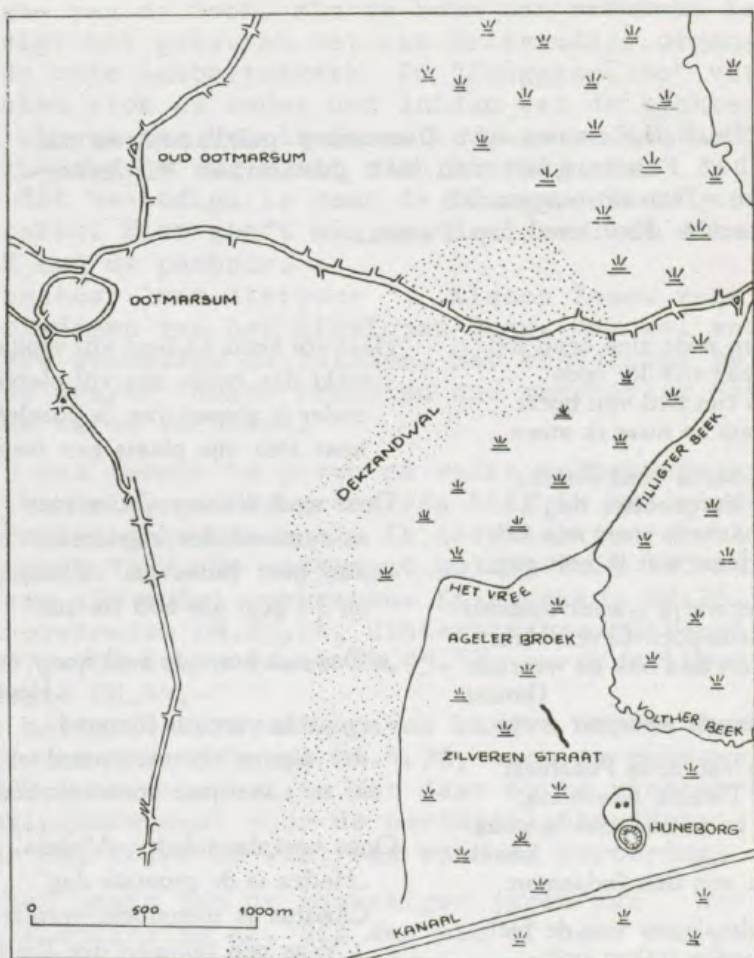
Doar wodt e dan recht op'ezet
as symbool der verriezenis
dan geet Judas em ve'koopen
en d'r geet gin bod em mis.

's Oavend braandt heel hoog de
[teerton
en al de vuren in 't roond
dee dan as herauten net doot
of ze 't veurjoar oons ankoond.

Oons hert dat jubelt: „Alleluja”
„Heden is de grootste dag”
Christus is toenmoals verreezen
't Was nen tuinman dee Em zag.

En wie zingt noe weer 'n poasleed
holt oons samen haand an haand;
zo vier' wie 't grote poasfeest
in oons mooie Twëntelaand.

De-ankaamp, Veurjoar 1956

VERLINDE - HUNEBOURG

Geografische situatie anno 1901 tussen de Huneborg en Ootmarsum

De beide stippen in de voorburcht geven de schervenvindplaatsen aan

overgenomen uit:
't Inschrijven van 1975 nr.4

In het vorige nummer van dit blad stond een prachtige oude sage, of liever, een geromantiseerde vertelling over de Hunenborg, die geheimzinnige plaats in het Voltherbroek, waarover al veel geschreven en gezegd is, maar waarvan de ware geschiedenis nog steeds met raadsels is omhuld.

De Hunenborg is oppervlakkig gezien weinig meer dan een stuk grond door een wal en een dichtgegroeide gracht omgeven. De borg ligt in het Voltherbroek, binnen de vroegere marke Volthe, halfweg tussen Ootmarsum en Denekamp en dicht bij het kanaal Almelo-Nordhorn.

Zij bestaat uit twee delen, de hoge en de lage Hunenborg.

In de zomer van 1916 heeft dr. J. H. Holwerda uit Leiden een uitvoerige opgraving verricht. Uit zijn publikaties weten we, dat de hoge Hunenborg oorspronkelijk een ovale ruimte was van circa 100 x 150 meter, omgeven door een wal en een brede gracht. De wal had een kern van ongeveer 1,30 meter hoogte, bestaande uit gestapelde heideplaggen, waarover zand was gestort, afkomstig uit de gracht. Tussen gracht en wal was een palissade geweest, geplaatst in een greppel. De lage Hunenborg sloot bij de hoge aan. Ook die had een omwalling en een gracht, echter minder breed. Deze wal had geen kern van plaggen en ook geen palissade. Een vrij uitvoerige publikatie hierover is te vinden in "Stad en Land van Twente" van Stroink.

Heel voorzichtig werd naar aanleiding van de vondsten de Hunenborg gedateerd in de tijd van Karel de Grote, dus omstreeks 800 na Chr.

De sagen brachten de borg meestal in verband met de Hunen. Historisch schijnt echter wel vast te staan dat de Hunen nooit tot deze streken zijn doorgedrongen. Huneborgen worden ook aangetroffen in Westdorf (bij Stadtlohn), in Riemsloh en te Emsbüren.

Er wordt echter ook wel een andere verklaring voor de naam "Hunenborg" gegeven. Met het voorvoegsel Hune, Hunde of Honde wordt ook wel aangegeven dat dit verband houdt met plaggen, heideplaggen. Zo zou Huneveld, Hundeveld, Hondeveld betekenen: "plaggenveld", Hunderkaamp wordt "plaggenkamp". Of mogelijk ook "kamp van het erve Hunderman", dat gelegen heeft in Beuningen, mogelijk in de buurt waar nu de "Hoenderkampweg" op de Oldenzaalsestraat uitkomt. In dit licht bezien doet de naam Hoenderkampweg toch wel potsierlijk aan, de "Hunderkaamp" had beslist niets met h o e n d e r s te maken. Gezien het vorenstaande zou het dus ook mogelijk kunnen zijn dat de naam Hunenborg eigenlijk betekent Plaggenborg(Plaggenburcht), wat dan zou duiden op de opbouw van de wal uit plaggen.

De recente onderzoekingen van de provinciaal-archeoloog, drs.A.D.Verlinde, hebben echter, wat betreft de ouderdom van de Hunenborg nog een heel ander licht op de zaak geworpen. Wat was namelijk het geval?

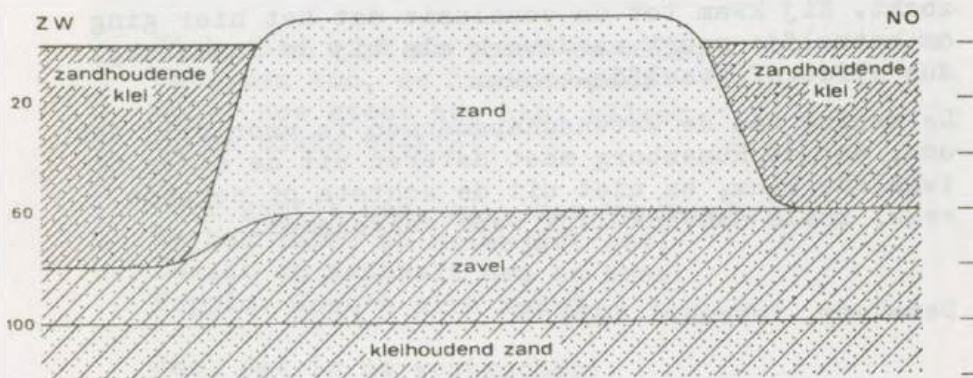
De opgravingen door Holwerda leverden aan aardewerkvondsten slechts enige tientallen scherven op van "kogelpotten" en een viertal scherven van zogenaamd Pingsdorf-aardewerk. Deze zijn bewaard gebleven en opnieuw onderzocht door de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.). Met een zekere waarschijnlijkheid werden de scherven toen als twaalfde-eeuws gedateerd. Maar er was meer. De fundamenten van de woontoren binnen de hoge Hunenborg bleken opgetrokken te zijn van Bentheimer zandsteen. De toepassing van deze steen is echter niet van vóór de twaalfde eeuw bekend.

Verder is hierbij het volgende nog van belang. Volgens P.C.Molhuizen(1843) werd Oud Ootmarsum in 1196 verbrand door de Geldersen. In het volgende jaar werd Ootmarsum op de huidige plaats herbouwd en vermoedelijk al vroeg voorzien van een verdedigingswal.

Voorts werden in 1972 en in 1973 opnieuw tientallen kogelpotscherven gevonden in de lage borg. Deze werden ook als elfde-of twaalfde-eeuws aange-merkt.

Uit de onderzoekingen van Verlinde blijkt dan ook, dat de Hunenborg naar alle waarschijnlijkheid gezien moet worden als een vluchtburcht van het oude Ootmarsum, dus van vóór de herbouw en versterking van wat tegenwoordig Ootmarsum is. Dat daarvoor een moeilijk toegankelijk terrein gekozen werd is vanzelfsprekend. Het Voltherbroek was hiervoor uitermate geschikt. Toen Ootmarsum zelf versterkt werd, was een vluchtburcht niet meer nodig.

Interessant is in dit verband ook de legende, dat er een zilveren of gouden "straat" gelopen zou hebben van de Hunenborg naar Ootmarsum.

Schematische dwarsdoorsnede

overgenomen uit:
't Inschrien van 1975 nr.4

Voor het eerst is hiervan in 1837 melding gemaakt door J. Weeling. Van deze zogenaamde gouden straat werd beweerd dat het meeste goud verdwenen was. Hier en daar waren nog stukjes achtergebleven. Als men 's-nachts goed keek, zag men een lichtje op de plaats waar het dan moest liggen. Zo wist de Haarboer in de Vree vroeger te vertellen, dat hij dit meermalen had gezien bij "Witstaartshek".

Maar wat is nu in werkelijkheid het geval. Bij onderzoek en grondboringen bleek de archeoloog, dat er een zandige stroomrug door het gebied liep, ongeveer vanaf de richting Huneborg zuid-oostelijk langs het erve "Haarboer" in de richting Oud-Ootmarsum. Dit zou dus de weg kunnen worden genoemd, waarlangs de bewoners van Oud-Ootmarsum in geval van nood de vluchtburcht konden bereiken met hun goederen en vee.

Opmerkelijk is ook het volgende. Verleden jaar kwam mij ter ore, dat tijdens ruilverkavelingswerkzaamheden bij het oude erve Broekhuis aan de Dusinksweg veel scherven van oud aardewerk tevoorschijn waren gekomen. Ik kon tijdelijk nog enkele scherven ter beschikking krijgen, de overige waren zoekgeraakt.

Ook deze scherven werden door Verlinde onderzocht. Hij kwam tot de conclusie dat het hier ging om hetzelfde soort aardewerk als bij de Hunenborg, dus elfde-of twaalfde-eeuws.

De mening van de wetenschapsmensen is voorlopig dan ook, dat de Hunenborg moet dateren uit de elfde of twaalfde eeuw, en niet uit de achtste of negende eeuw, zoals aanvankelijk werd aangenomen.

Denekamp, februari 1979.

J.A.Veldhuis.

Kogelpot.

JAV.

LOOPN LEERN

Loopn leern mot kleane Jan,
hef ôk nije scheunkes an;
deur de kökn hen en weer
dat maakt em pleseer.

Voot veur veutken, sös-toe wal
zoa möt't, as't wat woddn zal.
Käns't ôk misschien wal alleen,
laot miej toch es zeen!

Zoa, noe laot ik diej hier staon
an'n stool. Ho zal dat gaon?
Zet miej gauw in't heukn dan:
"Kom, mien kleane man!"

Kiek, hee wipt en poest en blös.
Jao, men too, de hendkes lös!
Daor, noe steet hee heel alleen
op de dikke been'n!

Daor geet't hen, al men veur-oet.
En hee lacht en kriesjket oet,
Zwaait en zwabbelt hen en wear
Hoppla. Geet't nich mear?

Jao, dat is ne weetnschop!
En ik loop en vang em op.
Oma zeg: "Dat gung al good!"
Jong, wat bis-toe groot!

(vrij naar Lucie Rakers

uit: Zwischen Burg und
Bohrturm, 1977.)

Joonk woddn
is rechtevoort ne gok

LOOPN LEERN

Loopn leern mot kleane Jan,
hef ôk nieje scheunkes an;
deur de kökn hen en weer
dat maakt em pleseer.

Voot veur veutken, sös-toe wal
zoa möt't, as't wat woddn zal.
Käns't ôk misschien wal alleen,
laot miej toch es zeen!

Zoa, noe laot ik diej hier staon
an'n stool. Ho zal dat gaon?
Zet miej gauw in't heukn dan:
"Kom, mien kleane man!"

Kiek, hee wipt en poest en blös.
Jao, men too, de hendkes lös!
Daor, noe steet hee heel alleen
op de dikke been'n!

Daor geet't hen, al men veur-oet.
En hee lacht en kriesjket oet,
Zwaait en zwabbelt hen en wear
Hoppla. Geet't nich mear?

Jao, dat is ne weetschop!
En ik loop en vang em op.
Oma zeg: "Dat gung al good!"
Jong, wat bis-toe groot!

(vrij naar Lucie Rakers
uit: Zwischen Burg und
Bohrturm, 1977.)

Joonk woddn
is rechtevoort ne gok

Het klooster Frenswegen
voor de restauratie

VERKENNING ROND KLOOSTER FRENSWEGEN

Tussen Neuenhaus en Nordhorn doemt rechts van de weg, achter de weiden het thans voormalige klooster Frenswegen op. Het vroegere "Augustinen Chorherrstift Sankt Mariënwolde".

Nog maar kort geleden stond het klooster aan verwaarlozing ten prooi. Het had veel weg van een ruïne. Dit werd mede veroorzaakt door het restant van de oude Kloosterkerk, welke in 1883 door blikseminslag is vernield.

Het ontstaan van dit thans uit vier vleugels bestaande gebouw moet gezocht worden in de Middeleeuwen. In 1394 vestigden zich hier vanuit ons land de eerste kloosterlingen. Het waren monniken van de congregatie die de regel van de H. Augustinus volgden.

In 1445 werd de kloosterkerk in gebruik genomen. Daarvoor had er sedert 1401 al een houten kerkje gestaan. Tot begin 1800 is het klooster bewoond geweest door Augustijnen-monnikken.

In 1809 ging het klooster over in handen van graaf Ludwig van Bentheim.

Het klooster als zodanig had een geweldige naam. De monniken streefden de "Devotio moderna" na. Dat was een binnenkerkelijke vernieuwingsbeweging uit de late middeleeuwen. Het streven van de moderne devotie hield in de reformatie van de kloosters, het herstel van de vervallen kloostertucht en de verbetering van het kloosterleven. Hierdoor moest een verhoging van het godsdienst- en zedelijkheidspeil verkregen worden.

Het klooster Frenswegen werd mede daarom ook wel het "Paradies Westfalens" genoemd.

Tijdens de hervorming was het een toevluchtsoord voor katholieken uit ons land.

Het was 21 mei 1974 toen in de St. Augustinuskerk te Nordhorn graaf Christian van Bentheim het startsein gaf tot restauratie. Tijdens een feestelijke bijeenkomst is de Oecumenische Stichting Klooster Frenswegen in 't leven geroepen.

De stichting bestaat uit de gräaf van Bentheim en Steinfurt, de Landkreis Graafschap Bentheim, de gereformeerde Kerk, de oud-gereformeerde kerk, de baptisten en de harnhutters. Voorzitter van de stichting is dr. Ako Haarbeck.

Graaf Christian van Bentheim heeft het klooster geschonken aan de stichting.

Voor de financiering stelde zich de Landkreis Bentheim borg.

Het klooster moest een interkerkelijk ontmoetingscentrum worden en zou ook toegankelijk zijn voor bezoekers uit ons land.

De uitstraling ervan zal dan ook zeker in een deel van Oost-Nederland merkbaar zijn.

De totale kosten waren begroot op acht miljoen mark. Een niet te versmaden bedrag.

Voor dat met de eigenlijke restauratiewerkzaamheden kon worden begonnen moest de aanwezige bebouwing nauwkeurig worden opgemeten en onderzocht. De werkzaamheden zouden uitgevoerd worden onder regie van de architecten Breidenbend en Schreiber.

Het was december 1975 toen met de restauratie als zodanig kon worden begonnen. Er moest eerst heel wat opgeruimd worden, om het geheel zoveel mogelijk authentiek te kunnen verbouwen en herbouwen. Oude fundamenteën moesten vernieuwd worden. Hierbij moest veel Bentheimer zandsteen verwerkt worden. Dit was een bijzonder zware opgave. Niet minder moeilijk was het maken van een nieuwe dakconstructie.

Verder waren gedeelten van het klooster onderkelderd. De veelal gewelfde kelders waren in de meeste gevallen niet van die hoogte, dat men ze kon gebruiken voor de bestemming die eraan toebedacht was. Zo zou hier de keuken worden ondergebracht. Vandaar dat de kelderruimten verder moesten worden uitgediept. De kelder is in zijn soort in de Graafschap Bentheim uniek.

Dat er eerst zoveel in het klooster opgeruimd moest worden, komt door de vele functies die het klooster de laatste eeuw heeft gehad.

Zo hebben hier in de vorige eeuw tijdens de Frans-Duitse oorlog Franse krijgsgevangenen gezeten. Ook hebben boeren de gebouwen gebruikt. Na de laatste oorlog heeft het klooster huisvesting geboden aan Oostduitse vluchtelingen.

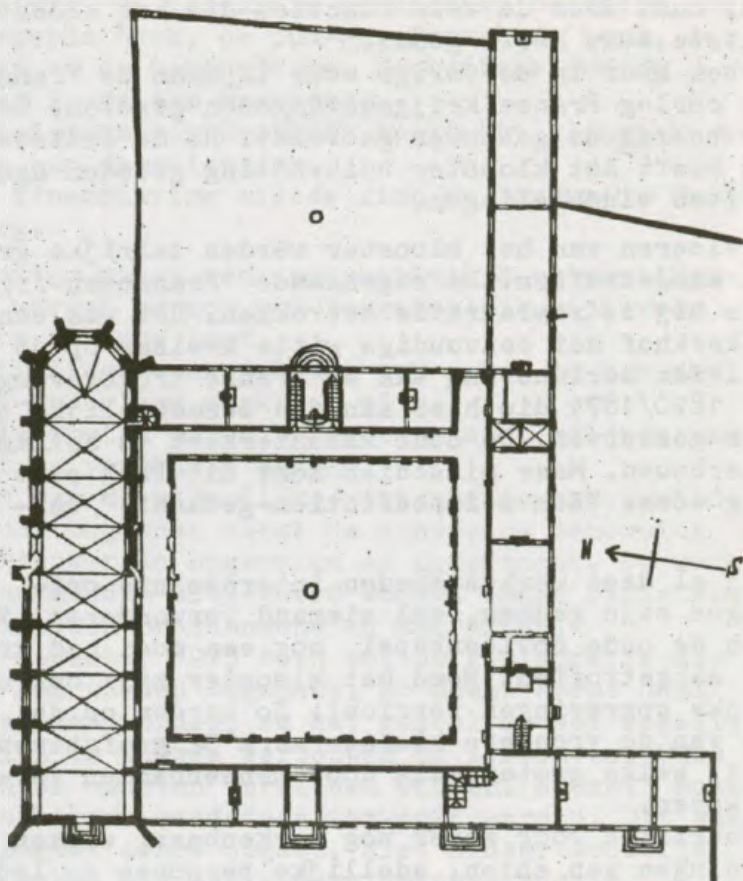
In de vloeren van het klooster werden talrijke grafstenen aangetroffen. De zogenaamde "Franzosen-friedhof" is bij de restauratie betrokken. Het was een klein kerkhof met eenvoudige witte kruizen op de graven. Een herinnering aan de Franse krijgsgevangenen uit 1870/1871 die hier aan een besmettelijke ziekte zijn gestorven. De oude kloosterkerk is helaas niet herbouwd. Maar misschien komt dit toch ooit ook nog eens. "Een sciencefiction-gedachte" wellicht?

Dat bij al deze werkzaamheden interessante ontdekkingen zijn gedaan, zal niemand verwonderen. Zo werd in de oude novicenkapel nog een mooi oud kruisgewelf aangetroffen. Rond het klooster zijn ook omvangrijke opgravingen verricht. Zo werden op de plaats van de vroegere kloosterkerk 32 grafstenen ontdekt, welke grotendeels door mensenhanden vernield waren.

De opschriften voor zover nog herkenbaar, wijzen op aanduidingen van abten, adellijke personen en leden van het geslacht Riccis.

De opgravingswerkzaamheden stonden onder leiding van de archeoloog dr. Dieter Zoller. Uit het onderzoek bleek dat de grond, waarop het klooster destijds is gesticht, opgehoogd moet zijn, soms wel met bijna anderhalve meter.

Voorts kwam bij proefboringen in de "Klosterinnenhof" vast te staan, dat de situering van het bouwwerk anders is geweest, dan het huidige. Op de binnenplaats, waar een wonderlijke akoestiek heerst, zijn geen graven gevonden.

De kloosterkerk was 45 meter lang. Hiermee is een idee te krijgen van de werkelijke grootte van het klooster. Het lange stuk dat zich aan de oost-zijde bevindt is evenals de kerk bij de brand eind vorige eeuw verwoest en niet herbouwd. De rondjes op de binnenplaats en aan de oostzijde moeten de bronnen voorstellen.

Wel een "Zisterne", een soort ton of kruik waarin men eeuwen geleden regenwater opving. Dit water gebruikte men voor het wassen. Drinkwater kreeg men van de bron, die daar -nu nog- zit. Ook werden de fundamente-restanten van de kerk blootgelegd. Van de vloer van deze kerk is niets meer teruggevonden. Wel werd nog een gemetseld graf ontdekt. Hierin bevond zich een skelet van een mens, welke om en nabij de twee meter lang moet zijn geweest.

Tussen 1930 en 1945 is hier ook een opgraving geweest. De omvang en het resultaat ervan zijn evenwel niet bekend.

Op de wanden in de kruisgang van het klooster zijn verscheidene schilderijen ontdekt. Deze dateren uit verschillende perioden. In donkere kleuren zijn op de zandstenen pilaren bijbelse voorstellingen weergegeven. Daar overheen heeft men in latere tijd weer andere afbeeldingen aangebracht.

Op 28 februari 1978 is het ruim tien meter hoge torentje, dat geheel nagebouwd werd, geplaatst. Op de toren schittert het kruis, dat al eeuwenlang op het kloosterdak had gestaan. Het zogenaamde richtmaal kon een maand later op 29 maart gevierd worden.

Zondag 21 mei 1978 was het open dag. Al de bijzonderheden van de opgravingen en andere ontdekkingen konden toen bekeken worden.

Ruim vijftienduizend belangstellenden hebben het klooster Frenswegen een blik waardig geacht. Onder de bezoekers waren ook talrijke Nederlanders.

En wat vaak bij dergelijke min of meer ideële stichtingen gebeurt, geschiedde ook hier. Er werd in het najaar van 1978 een vriendenkring opgericht "Freunde und Förderer der Stiftung Frenswegen e.v." De oprichters waren theoloog B. Sauermost, landbouwer G. Berning, dominee W. Michaelis, dr. Futterknecht (voorzitter), Nordhorns burgemeester C. Gemmeker, dr. Heddendorp, voorzitter van de Heimatverein des Graf-schaft Bentheim (secretaris),

rector G. Warsen en dr. R. Petermann. De vereniging wil aan Frenswegen bekendheid geven, om het daarvoor meer uit te dragen.

Ondertussen naderden de restauratiewerkzaamheden hun einde.

Vrijdag 15 december 1978 was het dan zover. De officiële opening kon eindelijk na ruim vier jaar plaatsvinden. In de oude kerk aan de markt te Nordhorn vond een oecumenische kerkdienst plaats.

Het is een prachtwerk geworden.

De ruïne-achtige zijde van het restant van de kloosterkerk is bewust als zodanig gehandhaafd.

In het voormalige klooster zijn verschillende ruimten gecreëerd. Zo zijn er vergaderzalen voor wel meer dan honderd mensen. Daarnaast kan aan zo'n negentig mensen nachtlogies worden geboden. In 1977 is een dia-serie over de restauratiewerkzaamheden van het klooster samengesteld. Hierbij zijn ook verschillende kunstwerken uit de vroegere kloosterkerk belicht. Daarnaast is aandacht geschonken aan de huidige bestemming van het gebouw.

In dit verband is ook nog interessant te weten, dat het luidklokje van de vroegere kloosterkerk begin van dit jaar in Nederland is ontdekt. Iemand uit Almelo had deze kleine klok in zijn bezit. De eigenaar toonde zich bereid het klokje te verkopen aan de stichting. De stichting had daarvoor geen geld meer voorhanden. De Lionsclub Emsland kwam in actie. Er werd contact opgenomen met de zusterorganisatie Coevorden-Hardenberg. Van daaruit is contact opgenomen met de Almeloër. Over de verkoopprijs werd men het eens. Op dinsdag 6 februari is de klok overgedragen aan de stichting. Ze is geplaatst op een klokkestoel in de kruisgang. Hier wordt de klok gebruikt bij de aanvang van de conferenties e.d.

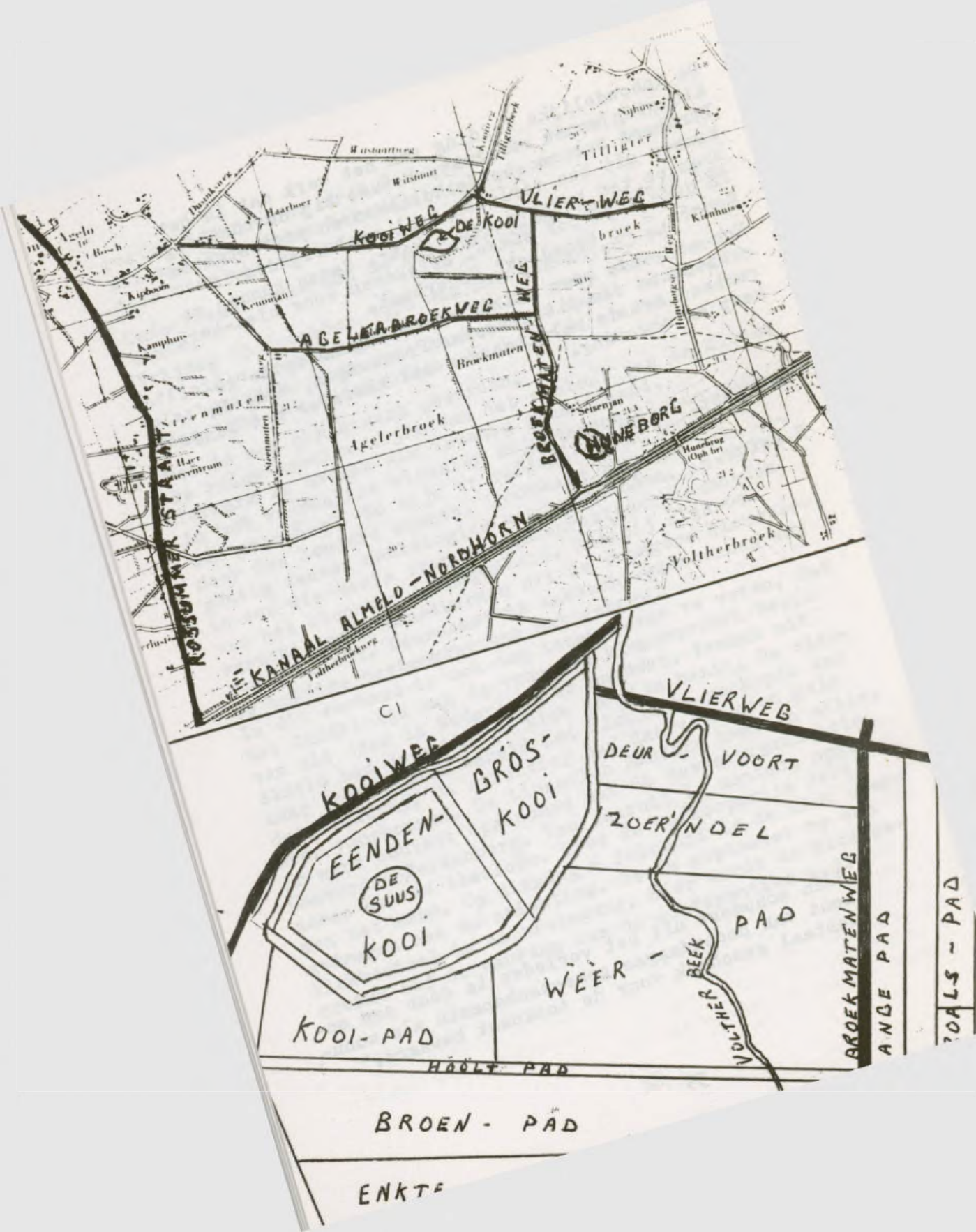
De inhoudelijke leiding van het werk dat in het klooster wordt verricht, berust bij de theoloog Burkhard Sauermost. "Katholieken en protestanten kunnen uit hun verleden heel veel rijkdom inbrengen ten behoeve van elkaar. Samen kunnen ze in deze tijd ook zoveel betekenen voor niet-kerkmensen," zo benadrukt Sauermost.

Een volgende keer zal ik nader ingaan op de geschiedenis van dit klooster Frenswegen, mede in verband met de relaties van dit klooster met Denekamp en omgeving.

Denekamp, 11 maart 1979.

H.Boink.

"Een monument uit het verleden is door een moment van hedendaagse gemeenschapszin als monumentaal geschenk voor de toekomst bewaard."

GESPOOK IN DE EENDENKOOI

In het Agelerbroek, ergens tussen de Kooiweg, Agelerbroekweg, Vlierweg en Broekmatenweg, ligt niet ver van de Hunenborg een stuk grond dat aangeduid wordt als de Eendenkooi. Ook wel kortweg "'n Kooi" genaamd. Hieraan herinnert de "Kooiweg". De Kooi was eens eigendom van het Huis te Ootmarsum. Midden in de Kooi lag een poel, welke men de Suus noemde. Deze aanduiding zal te maken hebben met moerasachtige grond. In die Suus werden vroeger wilde eenden gevangen. Dit gebeurde met behulp van tamme lokeenden, zogenaamde gloepeenden, ook wel "reuperkes" genoemd. Een gloep is een andere naam voor eendenkooi. In de Suus werd dan roggekaf gegooid, waarin zich een plant bevond, "ganzenmiel" geheten. De eenden waren hier erg op verzot. Verder bevond zich veel vis in deze poel. Zodoende kon dan ook geregeld gevestigd worden met fuiken en schepnetten. Tot omstreeks 1912 was een gedeelte van de Kooi eigendom van de Bakkersvereniging te Ootmarsum. Op de wallen groeide natuurlijk hout. Van dit hout maakte men "boeske" (takkebossen). Deze had men nodig voor het stoken van de bak-ovens.

Wanneer oudere mensen uit Tilligte over de Kooi praten wordt het al gauw duidelijk, dat het hier vroeger niet pluis was. Zo moest men zich na zons-ondergang en voor zons-opkomst niet in de Kooi begeven. Dan doolde "Krisjan" er rond. Ook wordt gezegd dat "'n Dröghoorn" je dan pakte.

Maar, toen ik dit zo hoorde, dacht ik toch: wie zou die "Krisjan" wel zijn. Welnu, deze "Krisjan" zou afkomstig zijn uit de "schöp van de Veenk" uit Ootmarsum en vandaar uit naar de Kooi gebracht zijn.

Dit gebeurde met een wagen, welke getrokken werd door vier paarden. Hoe dichters men bij de Kooi kwam, des te zwaarder moesten de paarden trekken. Dat het in Ootmarsum bij "de Veenk" vroeger spookte staat ook te lezen in een artikel van G.J.Eshuis dat stond in het dagblad Tubantia van 24 juni 1977. Eshuis schrijft hier: "In 1748 werd Gerrit Vinke en zijn gezin voortdurend geplaagd door een spook. Het was een "Wierleuper" die bij een boedelscheiding tekort gedaan was en nu (na zijn dood) terug kwam om zich te wreken. Vooral in de schuur van de Vinke spookte het erg. Als men de schuur binnenkwam vlogen de turven en het brandhout je om de oren. Een boerenknecht uit Vasse die zich bij de Vinke verhuurde, zou naar zijn zeggen, voor geen spook bang zijn. "Trankiel" was hij de schuur binnengegaan en was begonnen met het aftellen van de turven die hij in een grote "benne" wierp. De boerin van de Veenk, benieuwd hoe dit zou aflopen, hoorde de knecht nog tellen tot dertien, waarna het tumult begon. "Glad op 'n biester" kwam de knecht de schuur uit en zijn commentaar was: "Veur gin viefhonderd gulden krieg i'j mi'j de schöppe weer in!!!" Nu vond de boer ook "datter wat an e daone mos wōdden". "Daor wodden non nen paoter bi'je haald, den gung de schöppe in. Hee hat ne zak bi'j zik en leazen wat oet 'n groot book. Effen later kwam der klabats wat van 'n balken vallen. Wat of 't was, har nums zo gauw ezeen, maor de paoter hat het in 'n ummezeen al in 'n zak. Non har de paoter veur de tied al of esprōkken, zee mossen um 'n stuk laand anwiezen, dat ze neet broek'n en kon'n afvreen(ofglinden) want zee zollen der nao de tied niks meer meugen afhalen, nog gin spier grös. De paoter gung non met den zak naor dat heuksken grond hen. Hee maak'n gat en schudden 'n zak der in oet. En dow zaand der aower. Noe was et neet geraon dat ze van dat heuksken grond nog ees weer wat ofhaal'n. Want dan zol den keerl, den der wier leup, umdat ze um ontarfd hadden, zien recht op 't spul weer terugge krieg'n". Tot zover Eshuis.

In Tilligte wordt nu beweerd dat men dit begraven zou hebben in de Kooi.

Over deze Krisjan doen in Tilligte verschillende verhalen de ronde. Zo moet het eens gebeurd zijn, dat twee mannen in de Kooi bezig waren te vissen. Dit moet omstreeks 1900 geweest zijn. Hun vangst was behoorlijk goed. Hiervan overmoedig geworden, had een van hen toen geroepen: "Krisjan, waar bist doe?" Een stem had toen geantwoord: "in 'n zak op oenn nak". Met achterlaten van de zak met vis, waren ze toen in paniek weggehold.

Ook wordt beweerd dat eens iemand in alle vroegte op weg ging om bij "n naober" te helpen "dösken". Hij moest daarbij over een bruggetje in de Kooi. Hier werd hem de weg versperd door een klein rood kereltje, dat dan Krisjan voor moest stellen. "Mien God en Mèrij, ik slao 'n duuvel opnei", riep hij uit, terwijl hij "n döskevlègel" ophief en ermee op in wilde slaan.

De dorsvlegel werd hem uit de hand geslagen en is nooit teruggevonden.

Ook wordt verteld van grasmaaiers die waarschijnlijk datzelfde kleine rode kereltje hebben gezien. Deze persoon stond dan aan de overzijde van de gracht die om de Kooi lag, en wenkte hen bij hem te komen.

Als we nu Hunebeckers-Jens (Mollink is 'n zundaagsn naam) aan het woord laten, krijgen we een heel ander verhaal te horen. De 81-jarige Mollink heeft het over Drögghoorn. Zijn ouders waarschuwden hem vroeger: "Kom nich in 'n Kooi, want 'n Drögghoorn pakt oe daor".

Joan Georg Drögghoorn was een zoon van Wennemar Hendrik Drögghoorn en Anna Elisabeth Kaupe en is op 31 mei 1719 geboren. Joan Georg Drögghoorn huwde Anna Christina ten Cate. Ze kregen zeven kinderen. Joan Georg was vanaf 1741 rentmeester van Graaf Sigismund van Heyden Hompesch op het huis te Ootmarsum. Onverwacht kreeg hij in 1775 ontslag van de heerszuchtige en grillige Van Heyden Hompesch, die tevens drost van Twente was.

De oud-rentmeester overleed in de winter van 1794-1795. De herinnering aan Dröghoorn is in Ootmarsum en de omliggende buurtschappen nog niet uitgewist. In het artikel "Uit het dagboek van Joan Georg Dröghoorn" van

Willem Hendrik Dingeldein in het Jaarboek nummer 56 van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis staat hierover ook het een en ander te lezen.

Zo zegt men dat hij zeer streng tegenover de pachters van het huis Ootmarsum optrad en geen vriend was van de katholieken. Hij zou in de Kooi begraven zijn. Ieder jaar zou zijn geest een hanetred dichter op de stad aankomen.

Zoals duidelijk blijkt uit het citaat was Dröghoorn bepaald niet geliefd bij de boeren. Dit bracht natuurlijk ook wel zijn functie mee. Hij moest immers zorgen dat de pacht binnenkwam.

Want, laten we wel wezen: iemand die geld komt halen, wordt over het algemeen geen warm onthaal geboden. In vroeger tijd zal dat zeker niet minder zijn geweest. Maar alles heeft wel zijn grenzen. Dat was bij Dröghoorn blijkbaar niet het geval. Want als er bijvoorbeeld een van de boeren gestorven was, bleek hij snel ter plaatse om te zorgen, dat er van de eigendommen van de overledene niets werd verborgen. De drost kwam hier namelijk ook het een en ander van toe.

Dingeldein brengt het "rode kereltje" in verband met Dröghoorn. Dit in tegenstelling met andere verhalen waarin het mannetje wordt geplaatst in de persoon van Krisjan.

Ik ben ook geneigd de voorvallen van vroeger te plaatsen tegen de achtergronden van de persoon van Dröghoorn en de invloed die deze persoon heeft gehad op de plaatselijke bevolking. Temeer als ik daarbij een gedeelte uit Dingeldein's verhaal nader overweeg.

Er werd immers verteld dat hij na zijn dood in de Kooi is begraven. Of dit wel of niet zo is, is op zichzelf minder interessant.

Wel is van belang dat er ook verteld wordt, dat na zijn dood zijn ziel geen rust kon vinden en dat deze ziel daarom naar de Kooi werd verwezen. Vanaf deze plaats mag zijn geest dan ieder jaar een hanetred in de richting van Ootmarsum komen. Als hij dan de kerk bereikt heeft, zal de ziel rust hebben of..... de wereld vergaan.

Tenslotte nog iets anders over de Kooi en de nabij gelegen Hunenborg. Verschillende veelal wat oudere mensen, die daar in de omgeving wonen, vertellen dat men vroeger als men 's-avonds buiten liep, een "anweisel" kon oplopen.

Hunebecker^sJens vertelt hierover het volgende. Als men vroeger op bepaalde plaatsen had gelopen in 't Brook, werd men soms bevangen door een "anweisel". Men kreeg blaren aan de mond, men voelde zich niet goed en moest overgeven. Het was precies bekend op welke plaatsen men zo'n "anweisel" opliep. Voor dit "anweisel" had men een probaat geneesmiddel. Een paardemiddel zou ik het willen noemen. In 'n stööwpot" (een pot die in de voetenstoot kwam) werd een beetje vuur gedaan, hier bovenop kwam drooggewreven gewijde palm, vermengd met schilfers van een kaars. Dit begon dan te smeulen en te dampen. Men kreeg dan een oude schort of doek over het hoofd. Daarna moest men dan met het hoofd boven de "stööwpot" gaan zitten en deze dampen inademen. Dit werd "smeukn" genoemd. Na enige tijd was men dan weer genezen. Er was ook een middeltje om niet bevangen te worden van een "anweisel". Men moest dan een korst roggebrood in de zak steken. Het beste was nog dat deze gedoopt was in wijwater. Dan had het "anweisel" geen vat op je.

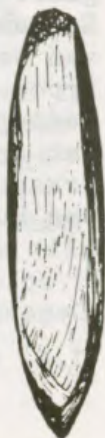
Graag wil ik dit verhaal beëindigen met een gezegde van Hunebecker^sJens: "Tusken twaalf en één, zint alle speuk op de been".

Denekamp, februari 1979

J.A. den Ouden.

Het splijten van steen door een
indirekte slag. Het kernstuk wordt
tussen de knieën gehouden.

Ik liep te zoeken op een stuk grond dat met een bulldozer was bewerkt en daarna flink was afge-regend. Een man, die al een tijdje naar me ge-keken had, kwam bij mij lopen en zei: "No bin ik toch wà neijsgierig wà 'j doar zeukt". Ik liet hem mijn "vondsten" zien: enkele brokjes en splintertjes vuursteen. De man was kennelijk teleurgesteld, maar ik vertelde hem dat dit vuursteen was, dat - mis-schien wel 10.000 jaar geleden - door mensenhanden was bewerkt.

Hij zei me daarop onomwonden, dat hij er geen snars van geloofde. Ik heb toen getracht hem de zaak uit te leggen.

De bewuste akker lag op een hoge zandrug. Het was allemaal puur zand, wat je zag. In de buurt was een plek waar zand was afgegraven en de steile kan-ten van de groeve lieten prachtig de structuur van de grond zien. Allemaal laagjes zand, soms fijne soms iets wat grovere zandkorrels. Maar allemaal net-jes in dunne of dikkere lagen. Het leek alsof de waterstroompjes en de wind de korrels volgens grootte gesorteerd hadden. De grootste korrels die we aantreffen waren hooguit toch maar enkele mili-meters in doorsnee.

De man was het dan ook roerend met me eens - hij kende het terrein - dat dit de natuurlijke onder-grond was. Grovere stenen kwamen daar in de grond niet voor, laat staan stukgeslagen en versplinterde stenen. Als ik ze daar dus wel had aangetroffen, dan moesten ze hier op de een of andere manier "ge-bracht" zijn. En dit was dan ook precies de reden, dat ik die vuursteenbrokjes en splinters had opge-raapt. Het waren echt niet de mooie vuursteen-werk-tuigen die ik hiernaast heb geschetst - die vind je niet zo maar elke dag - maar gewoon brokjes steen waar stukjes waren afgeslagen. Ook waren er de af-geslagen stukjes te vinden.

Er zijn talloze plaatsen in de omgeving van Denekamp waar men dergelijke vuursteenvondsten kan doen. Eigenlijk haast overal, als men maar goed kijkt en weet waarnaar men kijken moet. Wie heel veel geluk heeft, kan een hele concentratie van vuursteenmateriaal aantreffen. Waarschijnlijk doet men dan de vondst van zijn leven: de sporen van een vroegere kampplaats van voor-historische jagers.

De talrijke vondsten en uitgebreide onderzoeken door wetenschapsmensen - hier en in het buitenland - hebben langzamerhand een beeld gegeven, hoe het vroeger allemaal geweest moet zijn.

Ruim 10.000 jaar geleden, na de laatste ijstijd, begon het klimaat heel langzaam te verbeteren. Er ontstond eerst een toendra-landschap, zoals men dat nu nog aantreft in Lapland en Siberië.

Toen de klimaatsverbetering verder doorzette verschenen ook struiken en bomen. Op de toendra leefden de kudden rendieren, met de klimaatsverbetering kwamen ook andere diersoorten. Op deze diersoorten werd jacht gemaakt door de "jager-volken", die uitsluitend leefden van jacht en visvangst en van wat het landschap verder opleverde aan kruiden, bessen enz.

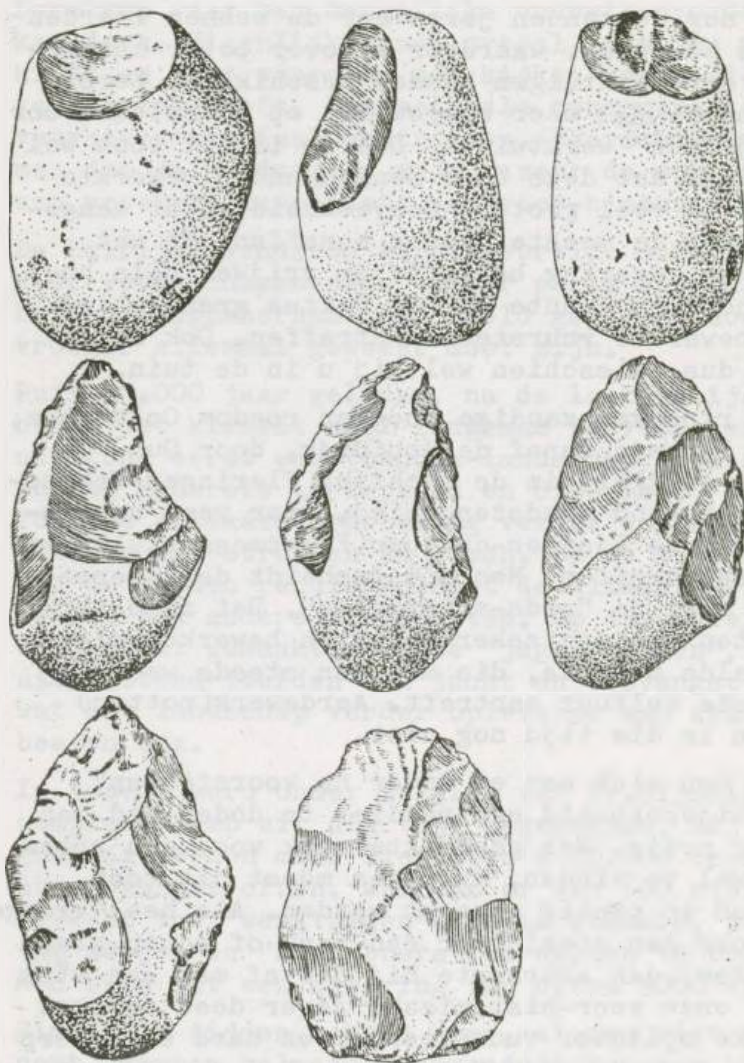
In Usselo werd onder leiding van Dr. Hijszler een compleet kamp uit die tijd opgegraven. Bij die opgraving werden maar liefst zo'n 20.000 brokjes vuursteen aangetroffen, waarvan er een 800 stuks waren bewerkt tot "werktuigen", zoals stekers, pijlpunten, mesjes en "schrabbers" om huiden te bewerken. Men kwam tot een datering van circa 9000 voor Chr.

Sinds die tijden hebben hier, al dan niet permanent, mensen geleefd. vermoedelijk waren het betrekkelijk kleine groepen of families, die de trek van het wild volgden. Ze zullen echt niet veel last gehad hebben van burenen, want men schat de gehele bevolking van Nederland in die tijd op niet meer dan enkele honderden personen. Generaties gingen, generaties kwamen, klimaatsverbetering veranderde het landschap, bossen ontstonden, andere wildsoorten

verschenen, maar nog duizenden jaren lang moesten de mensen hier leven van het voedsel, dat ze buit maakten of in de natuur verzamelden. En het duurde eveneens nog duizenden jaren eer de mensen leerden metaal te bewerken, waardoor ze over beter materiaal voor hun werktuigen konden beschikken. Eerst toen waren ze niet meer aangewezen op vuursteen voor hun "snijdende" werktuigen. Daarom is het toch wel begrijpelijk dat deze door mensenhanden bewerkte vuursteen in veel grotere hoeveelheid wordt aangetroffen, dan de meeste mensen beseffen. En wat Denekamp en omgeving betreft: op vrijwel alle hogere gronden in Twente en het Duitse grensgebied kan men bewerkte vuursteen aantreffen. Ook in Denekamp dus, misschien wel bij u in de tuin.

De halve ring van zandige hoogten rondom Ootmarsum, ongeveer lopende vanaf de Hooijdijk, door Oud Ootmarsum en Agelo in de richting Fleringen-Weerse-lo is een bekend vondstengebied, waar veel concentraties van de Tjonger-cultuur (Federmesserkulturen) worden aangetroffen. Men onderscheidt de diverse culturen naar de "gids-artefacten". Dat zijn werktuigsoorten van een zeker model en bewerkt volgens een bepaalde methode, die men dan steeds weer bij die bewuste cultuur aantreft. Aardewerk (potten) kende men in die tijd nog niet.

Hoe moet men zich een en ander nu voorstellen? Wel, om bijvoorbeeld een rendier te doden had men een speer nodig. Een geschikte stok voor een speer was nog wel te vinden, maar dan moest die toch eerst glad en puntig gemaakt worden. Als heel vroeger een boer een steel voor een hark of schop glad wilde maken, dan schraapte hij die af met een stuk glas. En onze voor-historische jager deed dat met een flinke splinter vuursteen, even hard en scherp als glas. Even de stok "aanbranden" in het vuur - want vuur kenden ze wel - scherp bijwerken met diezelfde vuursteensplinter en klaar was de speer.

Fasen van de vervaardiging van
werktuigen (van links naar rechts),
gemaakt van gerolde stenen.

Dat "aanbranden" gebeurde om het hout hard te maken. Had onze jager het geluk een rendier te doden, dan moest het dier nog van de huid ontdaan worden en in stukken worden gesneden. En weer gebruikte hij de glasachtige, vlijmscherpe vuursteen-"klingen", vaak geklemd in een stuk hout of bot. De huid van het dier was voor hem ook belangrijk, daarvan werden zijn kleren gemaakt en de overtrekken van zijn kleine tenten. Maar eerst moest die huid duurzaam gemaakt worden door looien of roken. Voor dit duurzaam maken kende hij diverse methoden, maar in elk geval moesten de huiden eerst ontdaan worden van vetweefsel en vliezen. Daarvoor gebruikte hij de "schrabbers" of "krabbers", de grote schrabbers waarschijnlijk geklemd in een handvat, de kleine door ze gewoon vast te houden.

Het vlees kon hij roosteren boven het vuur en al had hij dan geen kookpot, voedsel koken kon hij wel. Bijvoorbeeld in een met behulp van vuur uitgehold stuk hout. Hij gooide dan eenvoudig wat gloeiend hete stenen in de soep. En natuurlijk kon hij zijn vlees en vis ook roken. Gerookte paling en rookvlees, ha, lekker.

Bij de opgraving in Usselo kwam ook aan het licht, dat de toenmalige mens veel bessen van kraaiheide gegeten moet hebben. Kraaiheide komt, bij mijn weten, hier niet zo veel meer voor en als je hier en daar nog eens een polletje vindt, dan ontbreken meestal de bessen. Maar in de duinen op Terschelling groeien ze in massa en de bessen kun je er soms met handenvol afplukken. Echt lekker zijn ze niet, maar voor de destijdsse bewoners van ons land zal het wel een waardevolle voedselbron zijn geweest.

Met dit kleine artikeltje heb ik er de aandacht op trachten te vestigen dat vuursteen heel lang een zeer belangrijke grondstof is geweest voor de mens. Wist u trouwens dat er ook nu nog steeds een vuursteen-industrie is? Er worden ook nu nog vuurstenen verhandeld voor vuursteengeweren, die nog heden ten dage bij sommige Oosterse volkeren in gebruik zijn. Ook in de moderne industrie worden

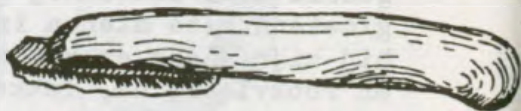
voor speciale doeleinden vuurvaste retorten gebruikt, die van binnen met vuursteen zijn bekleed.

Ik heb dit kleine stukje niet geschreven met de bedoeling een wetenschappelijke bijdrage te leveren, maar alleen om u ervan te overtuigen, dat op archeologisch gebied in Twente genoeg interessante dingen te vinden zijn. Er is trouwens volop wetenschappelijke lectuur over deze onderwerpen in de handel en ook aanwezig in de Openbare Bibliotheken.

Maar het vreemde blijft dat de meeste mensen denken, dat die dingen alleen maar in het buitenland te vinden zijn, terwijl hij er misschien dagelijks aan voorbij loopt of er bovenop woont. Heus, er is nog steeds meer te vinden dan er al gevonden is. En als steeds: heemkunde wil graag horen van uw vondsten, ook al zijn die nog zo klein. En als het even kan geven we u graag inlichtingen.

Denekamp, februari 1979.

J.A.Veldhuis.

Stenen krabbers in houten handgrepen, welke dienden voor de bewerking van huiden.

Het gebruik van een stenen krabber voor het schoonmaken van een vel.

Maart

- 1 In de bladhoop een uitlopende kastanje gevonden.
- 2 Elre katjes bloeien.
- 3 In rotte sinaasappel ontkiemende pitten ontdekt.
- 4 Heldere hemel met sterrebeeld Orion.
- 5 Een vroeg bloeiend onkruid: paarre dovenetel.
- 6 In het plantsoen de goudgele, loshangende treurwieg pruilen.
- 7 De rozen ze lopen al uit! - moeten gesnoeid.
- 8 Klein-Hoef blad siert verwaarloosde bouwterreinen.
- 9 Een binnengebrachte crocus ontvouwt zich in tien minuten.
- 10 Via m'n neus een Maarts vroolij gevonden.
- 11 De kleinste narcejes verschijnen het vroegst.
- 12 Wie vond dit jaar het eerste speenkrauid bloempje?
- 13 Maritse verrassing: een bloem aan de camelia.
- 14 Bij het spitten in de tuin de wormen vrolijk begroet.
- 15 Zoor de zon verleid, de tuinstoelen buiten gezet.
- 16 Het weer: Plotselinge buien met sneeuw.
- 17 De bomen: Nog kaal maar met zwellende knoppen.
- 18 Is een tulp in een vaasje mooier dan een bos van tien?
- 19 In de heide tuintjes geurt hier en daar het pypje boompje.
- 20 De post bracht een versierd paasui uit Polen.
- 21 Takjes zaad voor de kindertuintjes gekocht.
- 22 Geen eerste kievitsie, maar een bouquetje in de eierdop.
- 23 Onder witte bloempollin te kust en te keur by de „vuiles“.
- 24 Virputarde kamerplanten opnieuw opgepot.
- 25 Het moeilijk kumende petersierzaad twee dagen voorgeweekt.
- 26 Vogel slachtplaats vol veertjes gevonden.
- 27 De gezaaide sterkers letters barsten de grond uit.
- 28 Looie takken verzameld voor het paasvuur.
- 29 Plier takken apart gehouden voor fluitjes en pijlpunten.
- 30 Buxustakjes voor de palm paasjes gesneden.
- 31 Verse spinazie (het water is een goede paasei-kleurstof).

aanleg spoor ter hoogte
van het huidige hotel
Dinkeloord.

In de vorige aflevering van deze serie (welke toen nog Dorpsgeschiedenis heette) zagen we dat burgemeester Hoogklimmer een raadsvergadering, welke hij voorzat, verliet omdat hij erg getroffen was door het feit dat het subsidieverzoek voor de aanleg van een tramspoor was afgewezen door de raad.

In september van hetzelfde jaar 1892 werden nieuwe raadsleden benoemd. Tijdens die betreffende raadsvergadering stelde Hoogklimmer, waarschijnlijk gokkende op een meer gunstige beslissing, de aanleg van de spoorwegverbinding met Oldenzaal nog eens aan de orde. De raad bleek toen wel wat gevoeliger. Men wilde echter nog eerst onderzoeken of niet andere plaatsen hier ook financieel belang bij zouden hebben.

De gemeenten Losser en Oldenzaal zouden hiervoor maar eens eerst moeten worden benaderd. Deze twee gemeenten mochten best enige tegemoetkoming in de kosten geven. Pas daarna wilde men een eventuele bijdrage van Denekamp verder bespreken.

Reeds binnen enkele weken waren de reacties van deze gemeenten bekend.

In de raadsvergadering van negenentwintig september brengt de voorzitter deze ter tafel. Hieruit bleek dat men elk f.175,-- per jaar, gedurende 20 jaar wilde bijdragen in de kosten van exploitatie. Dit was voor de vergadering een verblijdende mededeling. Hoe moeilijk het echter bleek om nu dan ook een beslissing te nemen over het al dan niet subsidiëren in de exploitatiekosten bleek uit het stemgedrag. Men was na veel gepraat tot een voorstel gekomen, dat de gemeente Denekamp f.800,-- per jaar zou bijdragen.

Toen dit voorstel in stemming werd gebracht, bleek dat het werd aanvaard met vier tegen drie en, dat is juist merkwaardig, met vier onthoudingen. Voor stemden de leden G.Westerhof, J.H.Derkman, G.Johannink en G.Keijzers. De voorwaarden die daarbij gesteld werden, waren onder meer dat de ontbrekende gelden door de bijzonder geïnteresseerden bijeen gebracht

moesten worden. Verder dat wanneer de lijn meer dan vier procent winst mocht maken, van het meerdere van die vier procent, vijftien procent in de gemeentekas zou worden gestort. Bovendien moest vanaf het station te Denekamp een verharde weg worden aangelegd - in loodrechte richting - op de Oldenzaalsestraat. Deze moest men zelf onderhouden. Tenslotte moesten de gemeenteveldwachters tijdens diensttijd steeds vrij vervoer kunnen hebben.

Op basis hiervan ging het spoorwegcomité akkoord. Tegelijkertijd was er nog steeds het plan om een (stoom)trambaan te realiseren van Almelo over Tubbergen en Ootmarsum naar Duitsland. Later ook nog naar Oldenzaal of Denekamp. Hiervoor was al concessie verleend. Deze zou dan in Duitsland aansluiting moeten krijgen op Lage en Neuenhaus. Denekamp stelde het echter op prijs, dat het dorp ook op deze lijn zou worden aangesloten. De meerderheid van het spoorwegcomité was er voor de lijn tot Denekamp uit te breiden.

De voorbereidingen voor de aanleg van het spoor naar Oldenzaal en Gronau verliepen inmiddels voorspoedig. Dit vond plaats in opdracht van de Nederlandsch Westfaalsche Stoomtram Maatschappij te Oldenzaal, die de lijn zou exploiteren en beheren. Deze Nederlandsch Westfaalsche Stoomtram Maatschappij was op zeventien augustus 1897 opgericht. De raad van bestuur bestond uit D. Gelderman, voorzitter, A. van Dedem, J. A. Warnars, A. Prabbuwe, mr. J. H. A. M. Essink, J. A. Roessingh Udink en G. W. Hoogklimmer.

Heel begrijpend voor Denekamp was dan ook het pleiten voor een lijn naar Almelo. Temeer daar het spoorwegcomité Almelo-Denekamp ook met dat doel was tot stand gekomen.

De trambaan van Denekamp naar Almelo zou komen te lopen van Denekamp, over Noord Deurningen, Lattrop en Tilligte, Agelo naar Ootmarsum enz. en wel in gemeentewegen.

Denekamps raad stemde hiermee in.

Enige tijd later bleek echter, dat er toch onvoldoende belangstelling bestond voor de aanleg van deze trambaan.

Wel zou de lijn Rossum-Ootmarsum kunnen worden aangelegd.

Hiervoor was ook al subsidie door de minister in het vooruitzicht gesteld. De Hollandsche IJzeren Spoorweg Mij. zou dit tracé dan exploiteren. Deze lijn zou eventueel later doorgetrokken kunnen worden van Ootmarsum naar Denekamp. Het plan werd uiteindelijk niet verwezenlijkt.

Wel de lijn naar Oldenzaal.

Hoewel men het aanvankelijk eens was over de plaats van het station te Denekamp, rezen hierover later toch nog weer twijfels. Maar uiteindelijk werd een compromis gevonden, waardoor het station zover mogelijk naar het dorp werd geplaatst.

De aanleg van de trambaan was inmiddels in volle gang. Het was een heel karwei. Dat heeft met name de aan- nemer wel ervaren. Op 17 september 1902 vond de aan- besteding plaats voor de stichting van gebouwen en de aanleg van de baan, voorzover het op Nederlands grondgebied lag. De gebouwen en inrichting werden gegund aan L. Renses te Enschede voor f. 26.140,--, terwijl de aardenbaan, de kunstwerken, het leggen van de spoorbaan en wissels zouden geschieden door B. G. Markslag en W. A. Vollink te Hengelo, dit voor een totaalbedrag van f. 107.250,--.

Deze laatste is er zelfs financieel aan ten onder gegaan, als gevolg van onberekenbare moeilijkheden, welke werden ondervonden van de grondstructuur. Vooral bij Beuningen, bij Rossum en bij Oldenzaal moesten diepe ingravingen worden gemaakt in het heuvelachtige terrein. Een spoorbaan moet nu eenmaal vlak liggen. Weer op andere plaatsen moest de grond opgebracht worden.

Dan was de tijd aangebroken dat de lijn in gebruik kon worden genomen. Er werd een feestcommissie gevormd, welke enige activiteiten rond deze officiële opening ontwikkelde. Men wilde er een feest van maken. Zo stelde men zich voor om de autoriteiten onder aanbidding van de erewijn feestelijk te ontvangen. Dit onthaal zou dan voor rekening van de gemeente Denekamp komen, terwijl de commissie voor de te maken kosten een bedrag van f. 25,-- kreeg.

Deze commissie bestond uit enkele notabelen van het dorp.

Hiervan maakte onder meer ook deel uit het hoofd van de plaatselijke openbare dorpsschool, meester L.L.Mulders. Nog maar een paar jaar daarvoor was in Denekamp een Vereniging tot Bevordering van Vreemdelingenverkeer opgericht. De plaatselijke huisarts, dokter Hondelink, was daarvan voorzitter, terwijl meester Mulders secretaris/penningmeester was. Het doel van deze vereniging was om vreemdelingen naar Denekamp te halen om hen zo bekend te maken met de schone omgeving van deze plaats, wat ongetwijfeld zou bijdragen tot de welvaart van Denekamp.

Als datum van officiële opening was vastgesteld zaterdag achttien juli 1903, terwijl de dag daarna het publiek voor het eerst gebruik zou kunnen maken van de tram.

Met veel groen en vlaggen versierd, tufte Bello, zoals het al gauw door de bevolking werd genoemd, Denekamp voor het eerst binnen.

(wordt vervolgd)

H. Boink.

Steeds voorradig :

Leesboeken,

Kerkboeken,

Schrijfbehoefsten, enz.

Blijke prijzen. 3293

J. LUITEN, Denekamp.

Weerselosche Courant
22 februari 1919.

"Wat bis doe vuur 'n meanske",
zea de boer, doo har de oale
motte 'n zoomp um è smettn.

Een nieuw jaar is al weer enige maanden bezig zijn best te doen "oud" te worden. Ja - wat gaat die tijd toch snel, nog steeds, niet.

Zo was het Sinterklaas en Kerst en zo is 't al weer Pasen. En ondertussen heb je dan nog niet gedaan wat je je met de jaarwisseling zo stellig had voor- genomen.

Je zou toch eens reageren op dat artikel in de vorige aflevering van dit blad? En je zou toch eens je mond open doen, als in je omgeving zo maar wat werd afgebroken of iets werd vernield in de natuur? Maar ja - we zullen maar zeggen dat het tijdstip van de afspraak ermede debet aan is- dat we ons dat niet allemaal meer precies kunnen herinneren.

Als peil boven water blijft echter wel de toch veelal onbeantwoorde oproep om reacties. Want mensen, daarmee gaat zo'n blad als dit meer leven. Natuurlijk, het is niet altijd gemakkelijk gevoelens en praatstof zomaar aan het papier toe te vertrouwen. Maar wel is het mogelijk dat anderen dat voor u doen, waardoor het in elk geval voor hen, die na ons komen wordt vastgelegd.

De ervaring is, dat zoveel dingen worden weggegooid, verbrand of vernietigd in de veronderstelling dat 't allemaal "oalen pröttel" is. Deze veronderstelling is echter uiterst subjectief. Wat voor de een oude rommel is, kan voor de ander wel waarde hebben. Het is maar net hoe de achtergrond is en van welke kant je het bekijkt. "Geschreven voor toen.... bewaard voor later". Zo zouden we het eigenlijk meer moeten zien.

Daarom wordt er nog eens met name voor gepleit niet alle oude rommel zo maar weg te gooien, maar bel de mensen van heemkunde dan eerst nog eens even.

Misschien zit er nog wel het een en ander-voor de historie belangrijks en voor u waarschijnlijk nietszeggend-stuk bij, dat dan gaarne bewaard wordt in de bibliotheek van Heemkunde Denekamp.

Als dergelijke dingen komen, zal daar melding van gemaakt worden in dit blad, als dat toegestaan is, natuurlijk.

Denekamp, maart 1979.

De gierige boer liet zijn personeel steeds langer op het geld wachten. Op een dag werd de dienstmeid dit te veel. Ze besloot hem maar eens een lesje te leren.

Die morgen stond ze niet op. Zelfs niet nadat ze meerdere keren was geroepen. Ze zei dat ze ziek was. De boer, die ineens erg bezorgd was geworden om zijn flinke hulp, belde de dokter.

Deze was spoedig aanwezig en ging naar de kamer van de dienstmeid. Hij ging naast het bed zitten en vroeg kortaf: "Wat schealt diej, wicht? Hes wear te lang met Geert in 'n duuster staon?"

"Nee, dokter, wat deank iej toch van miej. Dêr mankeert miej niks. Mêr as den boer miej altied zoa lang laot wochn op geald, dan laot ik em ôk wochn op mien weark. Ik bliewe zoa lang hier in berre ligg, töt hee miej et geald hef daon". Waarop de dokter reageerde: "Schik op, wicht! Ik krieg d'r ôk nog 150 guldn van!"

(vrij naar Lucie Rakers
uit: Der Grafschafter, mei 1972)

Noteert u mij voor een abonnement op 't Onder-
schoer/het lidmaatschap van Heemkunde Denekamp *
voor f.10,-per jaar, met ingang van:.....

Naam :

Geboortedatum :

Straat :

Woonplaats :

Postadres :

Ik wacht met betaling tot ik een accept-girokaart
ontvang.

datum:

* eventueel doorhalen wat u niet wenst. (handtekening)

Hebt u opmerkingen wensen of suggesties met
betrekking tot de inhoud van 't Onderschoer of
heeft u zomaar een vraag op heemkundegebied,
dan kunt u daarvoor dit formuleertje uitknippen.

AAN DE REDACTIE VAN 't ONDERSCHOER

.....
.....
.....
.....

afzender:

Naam :

Straat :

Woonplaats/postadres :

BRIEFKAART

postzegel
40 ct.

Aan: HEEMKUNDE DENEKAMP
Diepengoor 16
7591 BW D e n e k a m p

BRIEFKAART

postzegel
40 ct.

Aan: Redactie van 't Onderschoer
Diepengoor 16
7591 BW D e n e k a m p

GEELSTER MET GOUDVEIL IN HET MIDDEN.

